

GSSC

GEOPOLITIKOS IR SAUGUMO STUDIJŲ CENTRAS

Demokratijos tvarumo barometras **2025**

Turinys

Ižanga	4
I dalis. Demokratijos tvarumo indeksas	6
1.1 Demokratijos suvokimas	6
1.2 Parama aktyviam demokratijos veikimui	8
1.3 Pasitenkinimas demokratija Lietuvoje	10
1.4 Pasitikėjimas tarptautinėmis ir Lietuvos institucijomis	12
II dalis. Autoritarinių valstybių traukos indeksas	16
2.1 Rusijos grėsmės suvokimas	16
2.2 Atsparumas ekonominiams Rytų naratyvams	17
2.3 Atsparumas politiniams Rytų naratyvams	19
III. Kiti klausimai	23
3.1 Parama demokratijos apribojimams	23
3.2 Gyventojų vertybės	23
Apibendrinimas	25

Projekto partneris
Friedrich-Ebert Stiftung

Mažvydas Jastramskis – politikos mokslų daktaras, VU TSPMI docentas. Savo moksliniuose tyrimuose nagrinėja rinkėjų elgesį, politines institucijas ir demokratijos problemas.

Ižanga

Jau ketvirtus metus iš eilės pristatome Demokratijos tvarumo barometrą, kuriuo siekiame nuosekliai matuoti, įvertinti ir palyginti Lietuvos gyventojų nuostatas apie demokratiją ir atsparumą autoritarinių Rytų valstybių propagandai. Kaip ir ankstesniuose tyrimuose, pagal reprezentatyvios apklausos duomenis apskaičiavome du svarbiausius indeksus. **Demokratijos tvarumo indeksu** matuojama Lietuvos gyventojų parama liberalios demokratijos institutams, pasirengimas ginti demokratiją protestuose, pasitenkinimas demokratijos veikimu (procedūromis ir valdžios atliepumu) ir pasitikėjimas valstybės institucijomis. **Atsparumo Rytų propagandai indeksas** apima vertinimą, kaip gyventojai suvokia Rusijos grėsmę ir kiek yra linkę pritarti ekonominiams ir politiniams autoritarinių Rusijos ir Kinijos režimų propagandos naratyvams.

2025-ieji buvo sudėtingi demokratijos ir tarptautinio saugumo aspektais. Donaldso Trumpo administracijos veiksmai kelia klausimų dėl JAV įsipareigojimų demokratijai ir tarptautinei Vakarų saugumo struktūrai. Pasaulyje tęsiasi demokratijos erozija – pagal naujausią organizacijos „V-Dem“ ataskaitą (2025)¹ pasaulyje pirmą kartą per 20 metų yra daugiau autokratijų (91) nei demokratijų (88). Autokratija į Europos Sąjungą įsigrėžė ne tik Vengrijoje – po 2024 m. rinkimų ta kryptimi pradėjo eiti ir Slovakija. Nors Lietuvoje politinės laisvės ir teisės išlieka aukštame lygyje, pastaraisiais metais šalyje būta ženklaus politinio nestabilumo. 2025 m. keitėsi premjeras ir Vyriausybė – pirmą kartą nuo 2008 m. Vyriausybė neišsilaukė parlamento kadenciją. Turėjome klausimų dėl kai kurių valdančiųjų atstovų retorikos užsienio politikoje. Visi šie veiksniai lemia ir tolesnį aktualumą tirti Lietuvos visuomenės

¹ V-Dem. 2025. *Democracy Report 2025. 25 Years of Autocratization – Democracy Trumped?* University of Gothenburg: V-Dem Institute. <https://www.v-dem.net/publications/democracy-reports/>.

atsparumą Rytų propagandai ir paramą demokratijai. Juolab, kaip matysite iš tyrimo, yra nerimą keliančių ženklų, pvz., išsilaikantis ir net didėjantis nepasitikėjimas politinėmis institucijomis ir šiek tiek sumažėjęs Rusijos grėsmių vertinimas.

Kaip ir ankstesniais metais, tekstą pateikiame trimis dalimis. Pirmojoje analizuojamos Lietuvos gyventojų demokratinės nuostatos ir Demokratijos tvarumo indekso sudėtinės dalys. Antrojoje orientuojamės į nuostatas dėl užsienio politikos ir atsparumą Rytų propagandai: pristatomas Atsparumo Rytų propagandai indeksas. Šiais metais šalia pagrindinių šio indekso klausimų įtraukėme naujų: pavyzdžiui, kaip gyventojai suvokia Baltarusijos grėsmę. Ataskaitoje taip pat paliečiame kitas svarbias saugumo aktualijas: Vokietijos brigados dislokavimo Lietuvoje vertinimą, pritarimą gynybos išlaidų didinimui, kiek patikimais saugumo partneriais lietuviai laiko JAV ir NATO, ir kt.

Tarpinius indeksus palyginame pagal kelis nepriklausomus kintamuosius: amžių, išsilavinimą, gyvenamąją vietą ir sovietmečio vertinimą. Atsakymai į pastarąjį klausimą pasiskirsto taip: 51,8 proc.

nesutinka, kad sovietmečiu buvo geriau gyventi, 25,2 proc. sako „nei taip, nei ne“, 11,7 proc. sutinka ir dar apie 11,2 proc. nežino, kaip atsakyti. Nors gali atrodyti, kad sovietmečio vertinimo takoskyra nebėra aktuali šiandienos Lietuvoje, ankstesni Demokratijos tvarumo barometro tyrimai rodo, kad ji vis dar susijusi su dideliais skirtumais pagal demokratines ir atsparumo propagandai nuostatas. Taigi šis klausimas gerai tarnauja kaip kriterijus kitų veiksnių (pavyzdžiui, išsilavinimo) įtakai palyginti.

Tyrime naudojami duomenys iš reprezentatyvios Lietuvos gyventojų apklausos, kurią kompiuterizuotos telefoninės apklausos (CATI) metodu Geopolitikos ir saugumo studijų centro užsakymu 2025 m. lapkričio 20 d.–gruodžio 9 d. atliko „Spinter tyrimai“. Apklausti 1015 respondentų nuo 18 iki 75 metų amžiaus. Tyrime pristatytų indeksų sudėtinių dalių tarpusavio statistinis persidengimas buvo patikrintas faktinės analizės būdu: visų tarpinių indeksų rodikliai atitinkamai sukrenta į vieną dimensiją. Vertinant indeksų vidurkių skirtumus pagal sociodemografines savybes, naudoti t testo ir ANOVA statistinio reikšmingumo kriterijai.

I dalis.

Demokratijos tvarumo indeksas

1.1 Demokratijos suvokimas

Kaip ir anksčiau, tyrimą pradėdame nuo įvertinimo, kaip gyventojai suvokia įvairius demokratijos elementus ir kiek juos remia, kaip būtinus demokratijai. Šių nuostatų visuma matuojama Demokratijos suvokimo indeksu. Apklauso respondentų teiravomės: „Mes galime pageidauti daugelio dalykų, tačiau ne visi jie yra būtini demokratijos bruožai. Prašom pasakyti apie kiekvieną iš išvardintų dalykų, kiek jis yra būtinas demokratijos bruožas.“ Atsakymai pagal skalę nuo 1 (visiškai nebūtinus demokratijos bruožas) iki 10 (būtinus demokratijos bruožas), vertinant skirtingus liberaliosios demokratijos institutų (politinės ir pilietinės teisės, rinkimų ir kitos procedūros), atstovavimo ir valdžios atskaitomybės žmonėms, socialinio teisingumo ir tiesioginės demokratijos elementus. 1.1 lentelėje nurodomi respondentų atsakymų vidurkiai ir procentai, kiek jų elementą pažymėjo kaip būtiną demokratijos bruožą (skalėje variantas „10“). Taip pat šioje lentelėje pateikiame vidurkio pokytį, palyginti su 2024 m. tyrimu.

Kaip būtinausios demokratijos bruožus Lietuvos gyventojai vertina esmingiausias politines ir pilietines teises: įsitikinimų ir žodžio laisvę, laisvus rinkimus, lygias vyrų ir moterų teises. Atsakymų į šiuos klausimus

simus balų vidurkiai yra tikrai dideli, tarp 8,6 ir 8,7, o kaip būtinus demokratijos bruožus šiuos elementus pasirinko apie 51–55 proc. respondentų. Nešališki teismai ir daugiapartinė konkurencija taip pat vertinami aukštai, kaip būtini demokratijos elementai: vidurkiai 8,5. Kaip ir praėjusių metų tyrime, kiek mažiau svarbos priskiriama teisės viršenybei ir tautinių mažumų teisėms. Nors jų bendri vidurkiai dar gana dideli (atitinkamai 8,1 ir 8), šiek tiek kelia nerimą tendencija dėl teisės viršenybės principo. Nuo pat pirmo tyrimo procentas žmonių, kurie tai pažymi kaip būtiną demokratijos elementą, mažėja: 2022 m. buvo 48,6 proc. (vidurkis 8,4), o šiais metais jau tik 39,6 proc. (vidurkis 8,1). Kita vertus, kaip pastebėjome ir praėjusių metų tyrime, vis labiau kaip būtinas demokratijos bruožas suvokiama dviejų ir daugiau partijų konkurencija. Šios dvi tendencijos atsveria viena kitą ir, kaip pamatysime, bendras indeksas keičiasi nedaug.

Vertinant valdžios atskaitomybės suvokimą, apklauso respondentams svarbiausia – valdžios sprendimų pagrindimas ir piliečių įsitraukimas: vidurkiai lygūs 8,4, o procentas nurodančiųjų kaip būtinus elementus svyruoja nuo 43 iki 46 proc. Panaši svarba priskiriama ir tiesioginei demokratijai – teiginiui, kad svarbiausi klausimai sprendžiami referendumais (vidurkis 8,4, atsakymų „būtinus bruožas“ – 47 proc.).

Elementas	Vidurkis	Proc. pasirinkusiųjų „būtinus demokratijos bruožas“	Vidurkio skirtumas nuo 2024 m.
<i>Liberali demokratija</i>			
Žmonės išrenka savo atstovus laisvuose rinkimuose	8,7	54,6	0,0
Piliečiai turi teisę viešai ir atvirai reikšti savo įsitikinimus, mintis, įskaitant ir kritiką valdžiai	8,6	54,5	- 0,1
Moterys turi tas pačias teises kaip vyrai	8,6	51,1	- 0,1

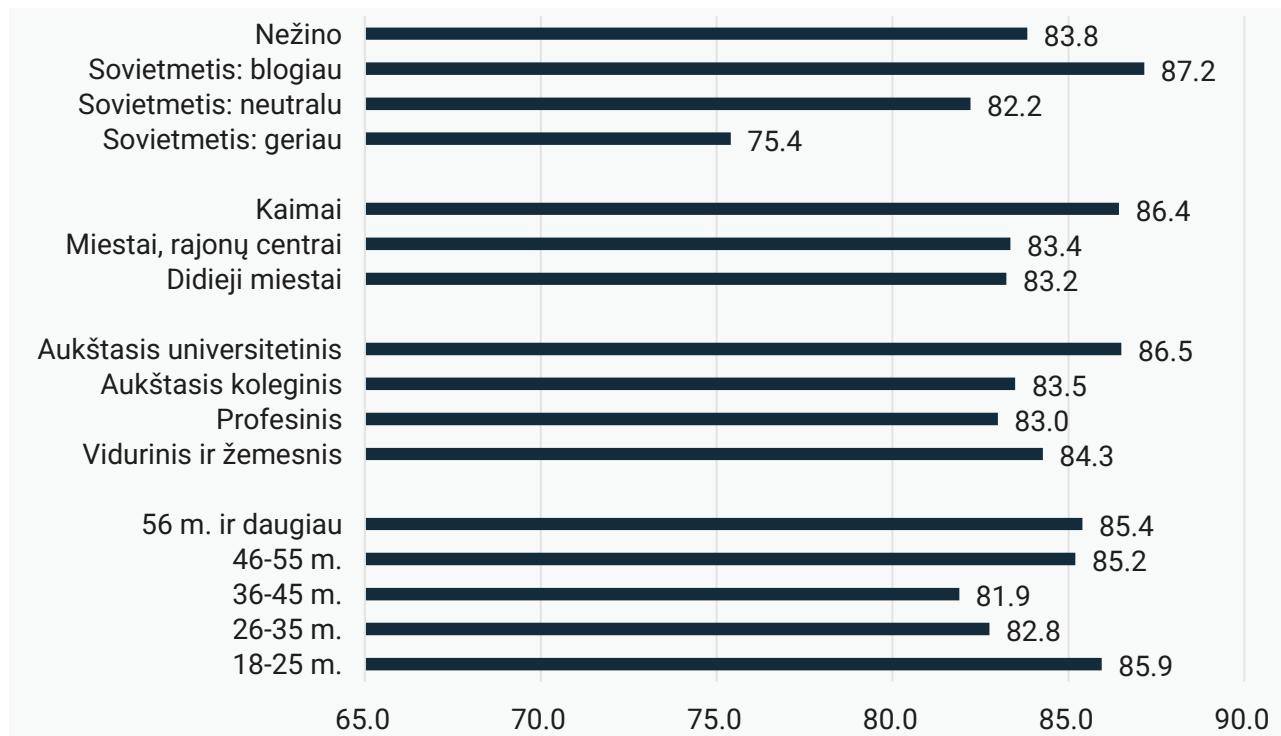
Elementas	Vidurkis	Proc. pasirinkusiųjų „būtinai demokratijos bruožas“	Vidurkio skirtumas nuo 2024 m.
<i>Liberali demokratija</i>			
Teismai veikia nešališkai ir politikai į tai nesikiša	8,5	46,7	0,0
Rinkimuose konkuruoja dvi ar daugiau politinių partijų	8,5	47,8	0,0
Valstybėje vyrauja teisės viršenybė	8,1	39,6	- 0,2
Užtikrinamos tautinių mažumų teisės	8,0	37,9	- 0,3
<i>Demokratinės valdžios atskaitomybė</i>			
Vyriausybė pagrindžia savo politiką visuomenei	8,4	46,2	- 0,1
Piliečiai gali įsitraukti į valdžios sprendimų priėmimą ir juos paveikti	8,4	42,9	0,0
Valdžia savo sprendimuose atsižvelgia į gyventojų nuomonę	8,2	43,3	- 0,2
<i>Socialinis teisingumas</i>			
Žmonės gauna valstybės paramą nedarbo ar ligos atveju	8,2	43,1	- 0,2
Vyriausybė apmokestina turtinguosius ir remia nepasiturinčiuosius	7,2	27,5	0,0
Valstybė užtikrina žmonėms lygias pajamas	6,9	26,5	- 0,2
<i>Tiesioginė demokratija</i>			
Svarbiausi politiniai klausimai yra sprendžiami referendumu	8,4	46,8	- 0,1

1.1 lentelė. Lietuvos gyventojų demokratijos suvokimas

Kaip ir per ankstesnius tyrimus, pritarimo vienam iš socialinio teisingumo elementų – valstybės paramos nedarbo ar ligos atveju – rodikliai yra panašūs į liberalios demokratijos institutų vertinimus. Atsakymų vidurkis yra 8,2, o 43 proc. respondentų nurodo tai kaip būtiną demokratijos bruožą. Kiti du socialinio teisingumo elementai – turto perskirstymas (vidurkis 7,2) ir lygių pajamų garantija (vidurkis 6,9) – toliau laikomi mažiausiai būtiniais demokratijai. Pastarojo rodiklio vidurkis praėjusiais metais buvo pakilęs aukščiau 7, bet vėl pakrito, taigi matėme atsitiktinį svyravimą.

Pagal atsakymus į klausimus apie liberaliosios demokratijos institutų būtinumą (pirma septynių elementų grupė 1.1 lentelėje) ir valdžios atskaitomybę (antra trijų elementų grupė 1.1 lentelėje) kiekvienam respondentui apskaičiavome Liberaliosios demokratijos suvokimo indeksą, kurio reikšmės yra nuo 0 (visi liberaliosios demokratijos ir valdžios atskaitomybės elementai laikomi visiškai nebūtiniais demokratijai) iki 100 (visi liberaliosios demokratijos ir valdžios atskaitomybės elementai laikomi būtiniais). Iš respondentų atskirų atsakymų (atmetus atvejus, kai jie negalėjo įvertinti tam tikro demokratijos elemento) išvestas indekso vidurkis šiais metais yra 84,3 (praėjusiais metais buvo 83,6). Taigi ankstesniuose tyrimuose fiksuotas gana aukštas demokratijos suvokimo lygis išsilaiko.

1.1 pav. Liberaliosios demokratijos suvokimo indekso vidurkiai pagal gyvenamąją vietą, išsilavinimą, amžių ir sovietmečio vertinimą

Patikrinome Liberaliosios demokratijos suvokimo indekso skirtumus pagal keturis socialinius ir demografinius rodiklius (1.1 pav.). Statistiškai reikšmingų skirtumų pagal gyvenamosios vietos tipą, išsilavinimą ir amžių nerandame – visos socialinės grupės demokratiją suvokia gana panašiai. Stipriau veikia tik sovietmetis – kaip ir praėjusiais metais, jį geriau vertinančios mažumos demokratijos suvokimas yra gerokai (ir statistiškai reikšmingai) mažesnis (75,4), o geriausiu demokratijos suvokimu pasižymi tie, kurie sovietmetį vertina vienareikšmiškai blogai (indekso vidurkis 87,2).

1.2 Parama aktyviam demokratijos veikimui

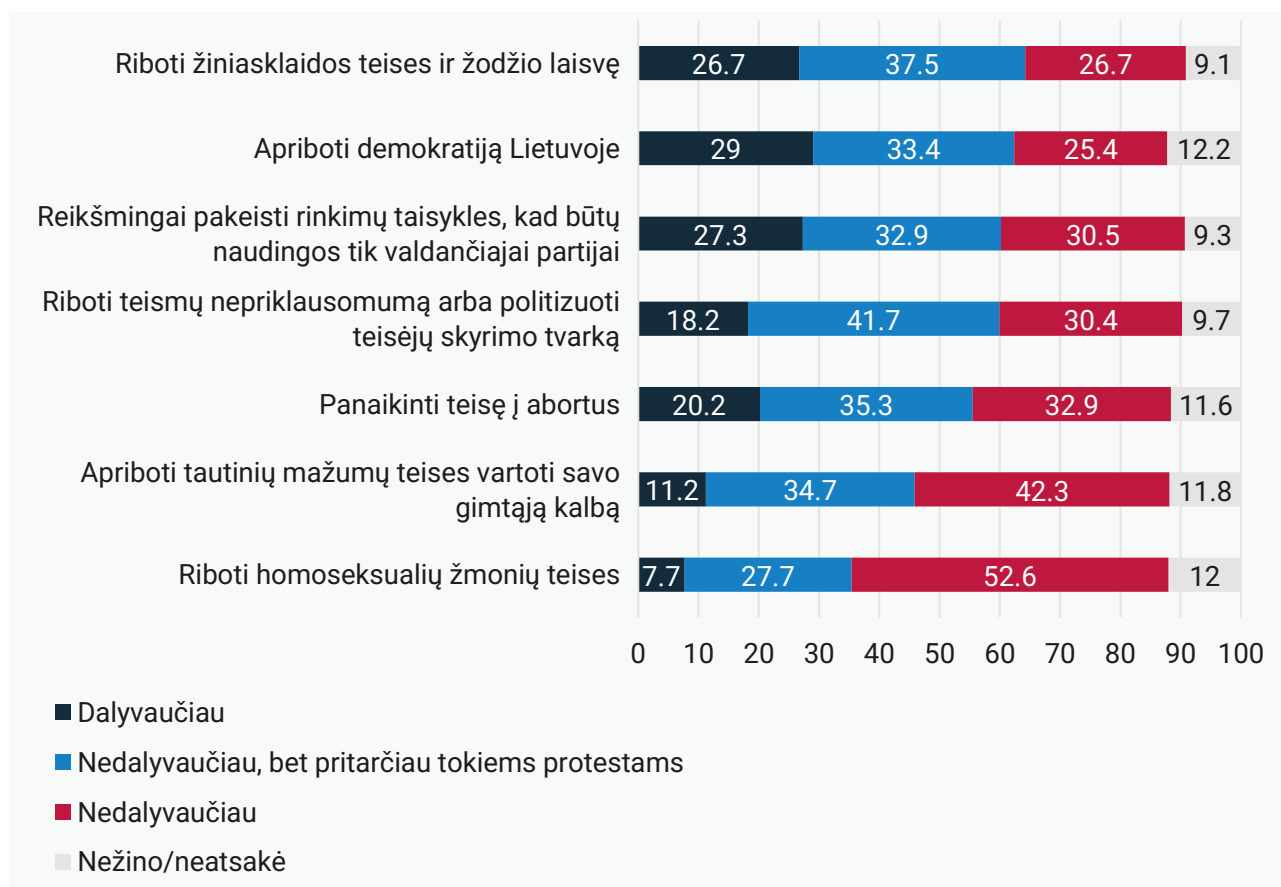
Paramą aktyviam demokratijos gynimui tyrime jau ketvirtus metus iš eilės matuojame klausimu „Ar Jūs dalyvautumėte protestuose ar kitaip aktyviai reikštumėte nepritarimą, jei manytumėte, kad politikai...“, išvardijant respondentams kelias skirtingas hipotetines situacijas. Pirma jų yra bendra („siekia apriboti demokratiją Lietuvoje“), o kitos apima konkrečias demokratines laisves ir teises. Siekiant atskirti tuos, kurie nedalyvautų protestuose, nuo tų, kurie nedaly-

vautų, tačiau remtų protestus, šios kategorijos atsakymuose išskirtos – remiantieji protestus sudaro gana didelę grupę.

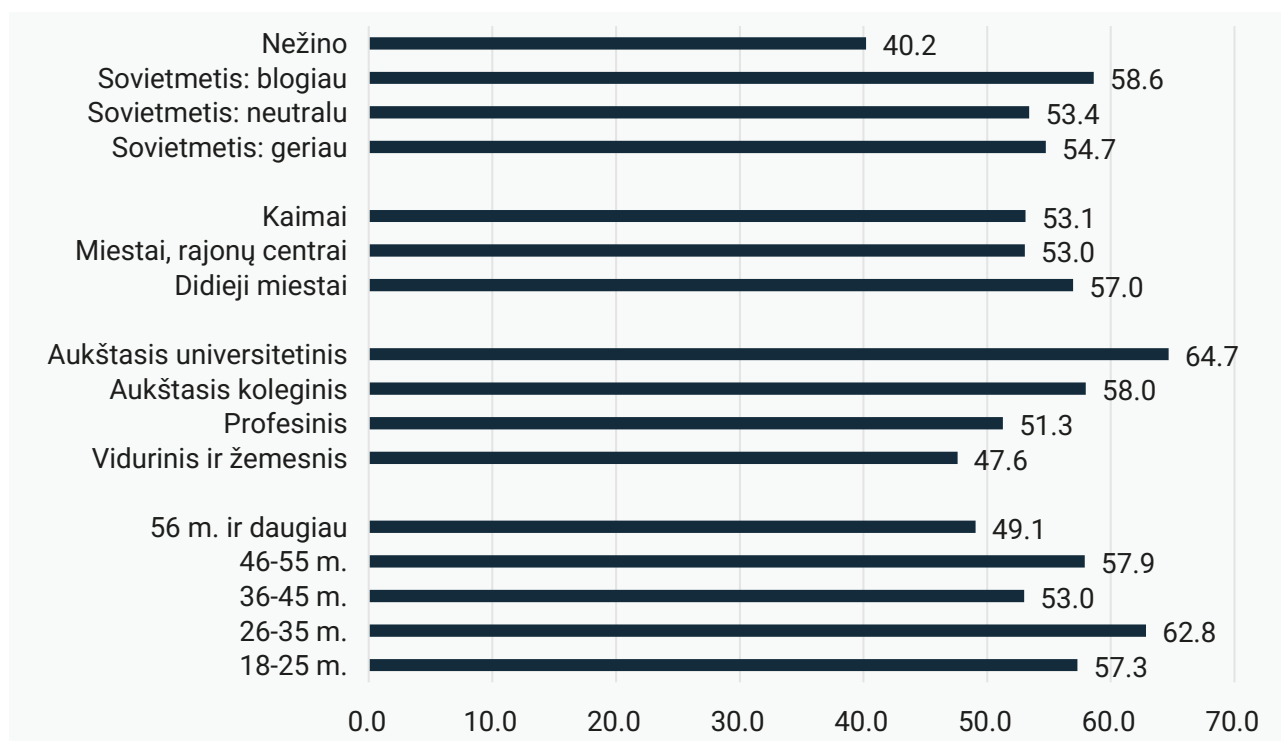
1.2 lentelėje nurodytas gyventojų atsakymų pasiskirstymas procentais. Kaip ir anksčiau, atsakymai į šiuos klausimus rodo gana didelį neapsisprendimo lygį – variantą „nežinau“ renkami 9–12 proc. respondentų (priklausomai nuo aspekto). Kitų atsakymų pasiskirstymai panašūs į praėjusių tyrimų rezultatus: aktyviai į protestus įsitrauktų mažuma Lietuvos gyventojų. Didžiausias procentas (29 proc.) atsakė, kad eitų protestuoti, klausiant pagrindinio dalyko: jeigu politikai siektų apriboti demokratiją Lietuvoje. Visgi jeigu pridėdame ir tuos, kurie protestams pritarė (nors ir nedalyvautų), didžiausia parama aktyviam demokratijos gynimui tektų, jeigu būtų siekiama riboti žiniasklaidos teises ir žodžio laisves: iš viso 64,2 proc. Gausūs protestai 2025 m. pabaigoje dėl Seimo inicijuotų LRT įstatymo pataisų rodo, kad apklausose fiksuojamas potencialas gali būti realizuotas. Palyginti su 2024 m. tyrimu, išreiškiančiųjų norą protestuoti žiniasklaidos teisių ribojimo atveju procentas padidėjo 5,5 proc. – nuo 21,2 iki 26,7 proc.

Kaip ir anksčiau, mažiausiai respondentų būtų linkę protestuoti dėl tautinių mažumų (11,2 proc.) ir homoseksualių žmonių teisių ribojimų (apie 7,7 proc.). Kita

1.2 pav. Lietuvos gyventojų parama aktyviam demokratijos gynimui, proc.

1.3 pav. Paramos demokratijos gynimui indekso vidurkiai pagal gyvenamąją vietą, išsilavinimą, amžių ir sovietmečio vertinimą

vertus, kai pridedame ir pritariančiuosius tokiems protestams, matyti, kad ir toliau bent penkių demokratijos elementų aktyvią gynybą remtų absoliuti dauguma Lietuvos gyventojų: jeigu būtų bandoma riboti žiniasklaidos teises ir žodžio laisvę (64,2 proc.), bendrai apriboti demokratiją (62,4 proc.), riboti teismų nepriklausomybę (59,9 proc.), reikšmingai pakeisti rinkimų taisyklės valdančiosios partijos naudai (60,2 proc.) ir panaikinti teisę į abortus (55,5 proc.). Praėjusiame tyrime, lyginant su 2023 m., fiksavome nežymų paramos padidėjimą daugumai šių elementų, o tai reiškė bendro Paramos demokratijos gynimui indekso išaugimą. Šiais metais tendencija išsilaike: iš respondentų atskirų įverčių išvestas indekso vidurkis 54,8 ir rodiklis, kone identiškas pagerėjusiam praėjusių metų rodikliui (54,5). Taigi nuo 2022 m., kai pradėjome vertinti lietuvių paramą demokratijos gynimui protestuose, ji padidėjo.

1.3 pav. šio indekso vidurkiai pateikti pagal respondentų socialines savybes. Su paramos demokratijos gynybai protestuose skirtumais statistiškai reikšmingai susiję trys veiksniai: išsilavinimas, sovietmetis, amžius. Kaip ir anksčiau, labiausiai išsiskiria aukštojo universitetinio išsilavinimo grupė (vidurkis net 64,7). Apskritai, kuo didesnis formalusis respondento išsilavinimas, tuo didesnė paramos demokratijos gynimui indekso vertė. Sovietmečio vertinimo aspektu išsiskiria nežinantieji, kaip jį vertinti: šioje grupėje parama protestams yra maža (40,2). O blogiausiai vertinantys sovietmetį respondentai yra labiausiai linkę ginti demokratiją. Žvelgiant į amžių, kaip ir anksčiau, labiausiai išsiskiria 26–35 m. kategorija, linkusi protestus dėl demokratijos remti daugiausiai (indekso vertė 62,8).

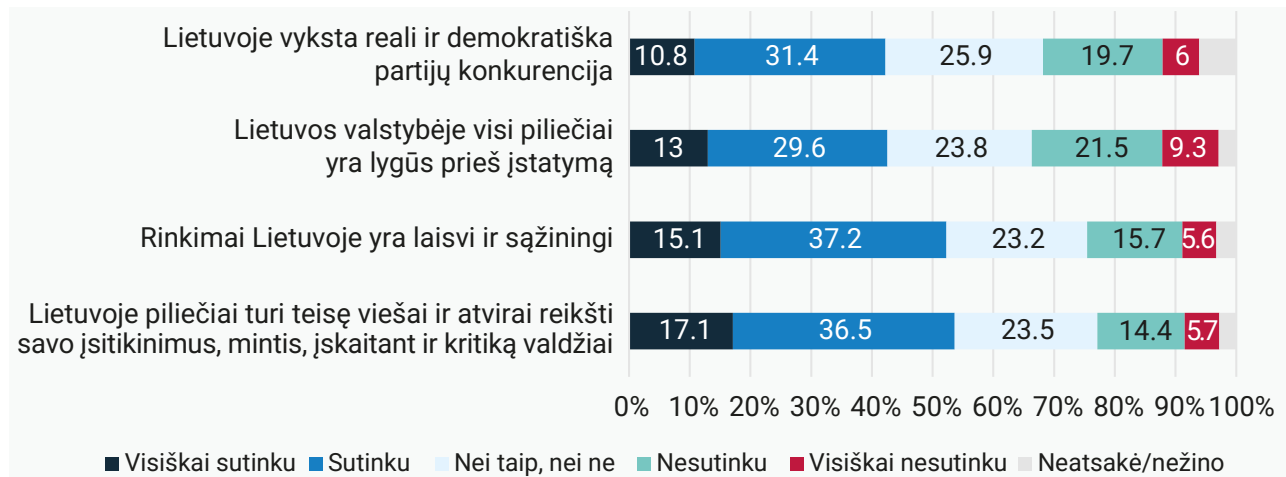
1.3 Pasitenkinimas demokratija Lietuvoje

Kaip Lietuvos gyventojai vertina demokratijos veikimą ir valstybės institucijų darbą? Jeigu klausime paprastai – kiek žmonės patenkinti tuo, kaip demokratija veikia šalyje, atsakymai gana pozityvūs. Demokratijos veikimu Lietuvoje labai patenkinti 6,1 proc. respondentų, o greičiau patenkinti – 45,8 proc. Neigiamų vertinimų yra mažiau: 32,7 proc. greičiau nepatenkinti, o 9,7 proc. visiškai nepatenkinti. Šie skaičiai išlieka stabilūs ir statistiškai reikšmingai nesiskiria nuo ankstesnių apklausų.

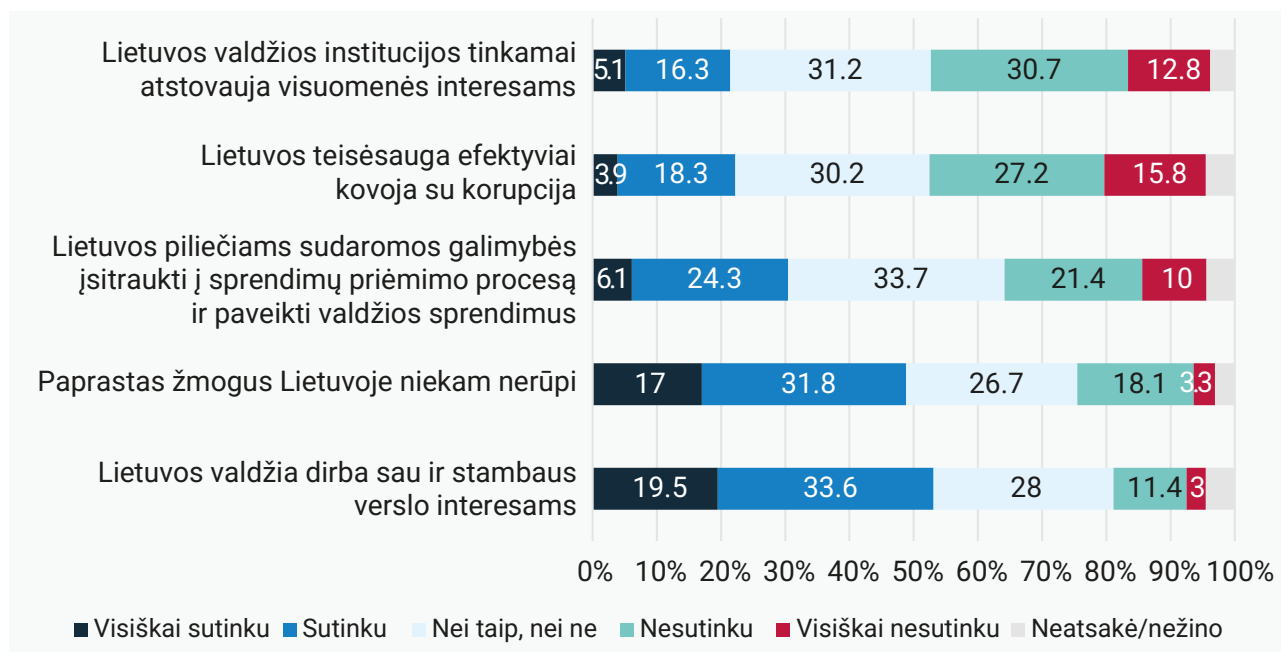
Toliau nagrinėjame, kaip žmonės yra patenkinti konkrečių demokratijos procedūrų veikimu ir institucijų atliepumu visuomenei. 1.4a pav. apima pirmąjį teorinį aspektą: kaip gyventojai vertina demokratines procedūras ir praktinį politinių teisių veikimą. Matome, jog pagal visus klausimus sutinkančiųjų, kad konkreti procedūra veikia tinkamai (demokratiškai), yra daugiau nei nesutinkančiųjų: taip yra pirmą kartą nuo tada, kai pradėjome šiuos rodiklius tirti 2023 m. Visgi reikėtų pažymėti, kad taip nutinka ne tiek dėl aiškaus pasitenkinimo padidėjimo, kiek dėl neigiamų nuostatų sumažėjimo klausiant, ar Lietuvoje visi piliečiai yra lygūs prieš įstatymą: sutinkančiųjų su tokia teiginiu yra 42,6 proc. (2024 m. buvo 41,3 proc.), nesutinkančiųjų – 30,8 proc. (2024 m. buvo 38 proc.).

Kaip ir anksčiau, mažiau pozityvių vertinimų randame antroje šio poskyrio rodiklių grupėje, kuri apima substantyvią demokratijos dimensiją: valdžios atskaitomybę ir atliepumą žmonėms (1.4b pav.). Visgi reikėtų pažymėti, kad ankstesniame tyrime fiksuoti pagerėjimai

1.4a pav. Lietuvos gyventojų pasitenkinimas liberalios demokratijos procedūromis (politinėmis ir pilietinėmis teisėmis), proc.

1.4b pav. Lietuvos gyventojų pasitenkinimas demokratinėmis institucijomis visuomenei, proc.

atsakant į kai kuriuos klausimus daugumą išsilaukę arba bent jau negrįžo į ankstesnes vietas. Pavyzdžiui, nuo 2022 m. padaugėjo pritarimo tam, kad Lietuvos piliečiams sudaromos galimybės įsitraukti į sprendimų priėmimo procesą ir paveikti valdžios sprendimus (+ 12,3 proc.): skirtingai nei kituose šios grupės rodikliuose, šiuo klausimu patenkintų (30,4 proc.) ir nepatenkintų asmenų yra panašiai. Taip pat, nors šiais metais (palyginti su praėjusiais) šiek tiek pamažėjo sutinkančiųjų, kad Lietuvos valdžios institucijos tinkamai atstovauja visuomenės interesams, šis procentas (21,4) vis dar didesnis, nei buvo 2022 m. apklausoje (16,5). Taigi lipimas iš duobės, nors joje vis dar esame (pagal demokratijos substanyvią dimensiją), lėtai tęsiasi.

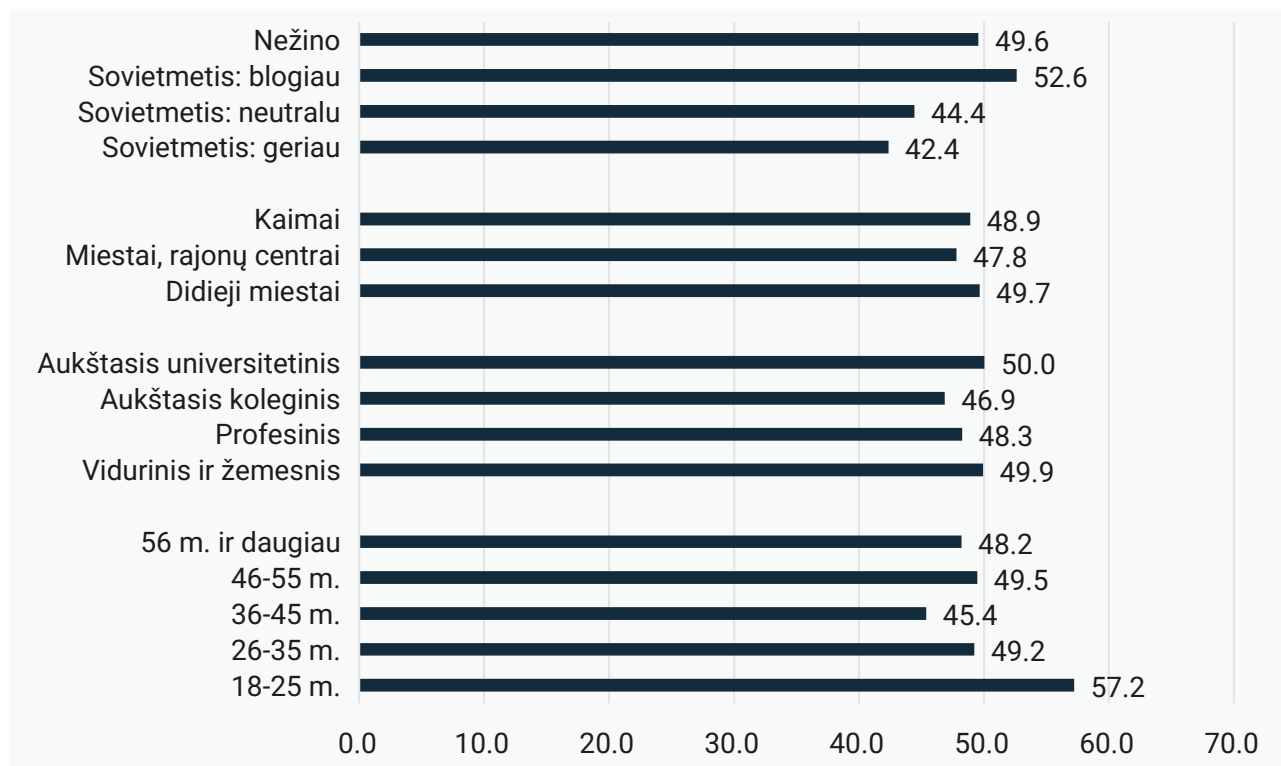
Kaip ir ankstesniuose tyrimuose, atsakymus į 1.4a ir 1.4b lentelių klausimus (kartu su apibendrintu klausimu apie pasitenkinimą demokratijos veikimu) sudėjome į bendrą Pasitenkinimo demokratija indeksą. Jo reikšmės yra nuo 0 (gyventojas visiškai nepatenkintas demokratija visais aspektais) iki 100 (visiškai patenkintas visais aspektais). Šio indekso vidurkis yra 49 ir tai rodo tolesnį, nors ir lėtą, pasitenkinimo demokratija augimą, palyginti su 2023 (44,5) ir 2024 (47,3) metais.

Pasitenkinimo demokratija indekso skirtumus palyginome tarp socialinių kategorijų (1.5 pav.). Kaip ir praėjusiais metais, įtakos turi amžius: jauniausieji

respondentai yra gerokai labiau patenkinti demokratija (indekso vertė 57,2) negu visi kiti. Pasitenkinimas demokratija susijęs ir su sovietmečio vertinimu: jį vertinančiųjų blogai vidurkis didesnis (52,6) nei manančiųjų kitaip. Gyvenamoji vieta ir išsilavinimas su šiuo indeksu susiję nedaug: skirtumai tarp grupių nedideli ir statistiškai nereikšmingi.

Papildomai patikrinome, ar nėra taip, kad pasitenkinimo demokratija didėjimą – minėtą lipimą iš duobės – pastaraisiais metais lemia konkrečių grupių dinamika. Lyginant su 2023 m. (tada atnaujino Pasitenkinimo demokratija indeksą naujais klausimais), yra įdomių tendencijų. Pirmiausia, labiausiai išaugo pačių jauniausių (18–25 m.) respondentų pasitenkinimas demokratija (+ 11,9), bet padidėjimų (nors ir mažesnių) fiksuojama ir vyresnių žmonių grupėse. Antra, įdomu tai, kad, iš esmės nesikeičiant aukštojo išsilavinimo grupių pasitenkinimui, daugiausiai padidėjo turinčiųjų profesinį (+ 5,6) ir vidurinį išsilavinimą (+ 9,1) indeksas. Vertinant pagal gyvenamosios vietos tipą, pasitenkinimas demokratija po truputį padidėjo visur, bet labiausiai – kaime (+ 6,9). Galiausiai pagal sovietmečio vertinimą indeksas irgi didėjo visose grupėse, bet labiausiai – tarp sovietmetį vertinančių geriau gyventojų (+ 8,8). Tokios tendencijos gana pozityvios, nes didžiausi pokyčiai yra tose grupėse (išskyrus jaunimą), kurių bendri vidurkiai (ypač sovietmečio perskyroje) 2023 m. buvo mažesni: taigi atotrūkis tarp socialinių grupių mažėja.

1.5 pav. Pasitenkinimo demokratija Lietuvoje indekso vidurkiai pagal gyvenamąją vietą, išsilavinimą, amžių ir sovietmečio vertinimą

1.4 Pasitikėjimas tarptautinėmis ir Lietuvos institucijomis

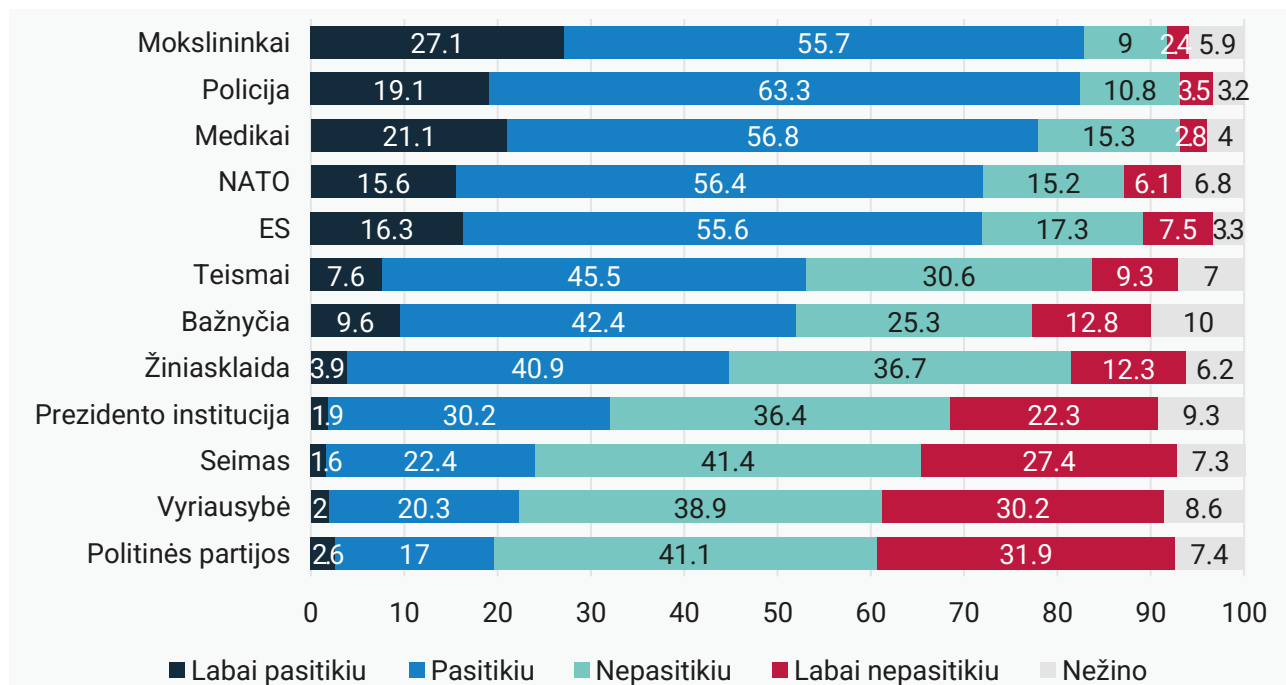
Nors iki šiol žvelgdami į atskirus rodiklius radome pozityvių tendencijų, pasitikėjimas valdžios institucijomis nuteikia prasčiau: yra ryškių smukimų. Vėl kartojame standartinį politinių ir teisėsaugos institucijų sąrašą. Respondentų papildomai klausėme, kaip jie pasitiki žiniasklaida, tarptautinėmis institucijomis (ES ir NATO), Bažnyčia, medikais, mokslininkais. Respondentų atsakymai procentais nurodyti 1.6 pav. Jame institucijos išdėliotos pagal pasitikėjimo jomis lygį.

Galime matyti, kad respondentai stipriai pasitiki mokslininkais (iš viso 82,8 proc. pasitikėjimas) ir medikais (77,9 proc.), o iš valstybės institucijų ir toliau labiausiai pasitikima policija (82,4 proc.). Nors pasitikėjimas tarptautinėmis politinėmis institucijomis irgi didelis – NATO ir ES pasitiki apie 72 proc. respondentų, deja, pastaraisiais metais fiksuotas pasitikėjimo NATO sumažėjimas išliko. Kai pradėjome tyrimą 2022 m., šia organizacija pasitikėjo daugiau žmonių – 78,3 proc. Tai, tikėtina, yra susiję su dviprasmiškais JAV administracijos žinutėmis dėl NATO ateities.

JAV vaidmenį dėl pasitikėjimo NATO patvirtina dar du papildomi klausimai (procentai dėl skirtingos formulavimos 1.6 pav. nėra pateikiami). Respondentų klausėme, ar NATO ir JAV krizės ar karo akivaizdoje yra patikimi Lietuvos saugumo partneriai. Klausiant apie NATO, su tuo visiškai sutinka arba greičiau sutinka absoliuti dauguma, 54,5 proc. respondentų. O štai kalbant apie JAV šis skaičius siekia vos 36,1 proc. Tai nereiškia, kad kiti nesutinka (jų yra 23,8 proc.): labai daug apklausos dalyvių (34,3 proc.) renka poziciją „nei taip, nei ne“. Ši tendencija neabejotinai susijusi su dviprasmiška JAV pozicija dėl Europos saugumo.

Grįžtant į Lietuvą ir kalbant apie politines vidaus institucijas, situacija, palyginti su ankstesniais tyrimais, yra gero mažiau pozityvi. Kaip ir anksčiau, lietuviai mažai pasitiki Seimu (24 proc.) ir politinėmis partijomis (19,6 proc.). Vis dėlto naujiena yra tai, kad pasitikėjimas Vyriausybe krito ir susilygino su Seimu – apklausoje pasitikėjimą ja išreiškė 22,3 proc., kai iki šiol mažiausias rodiklis mūsų tyrimuose buvo 31,9 proc. (2022 m.). Dar daugiau: nebėra nė vienos politinės institucijos, kuria lietuviai daugiau pasitikėtų nei nepasitikėtų. Tokia iki šiol buvo Lietuvos prezidento institucija. Visgi šių metų apklausoje drastiškai sumažėjęs pasitikėjimas ja (– 15,5 proc., palyginti su praėjusiais metais) reiškia, kad pasitikinčiųjų Prezidento institucija (32,1 proc.) geriausiu atveju (įvertinant statistines paklaidas) yra daugmaž tiek pat, kiek ir nepasitikinčiųjų (36,4 proc.).

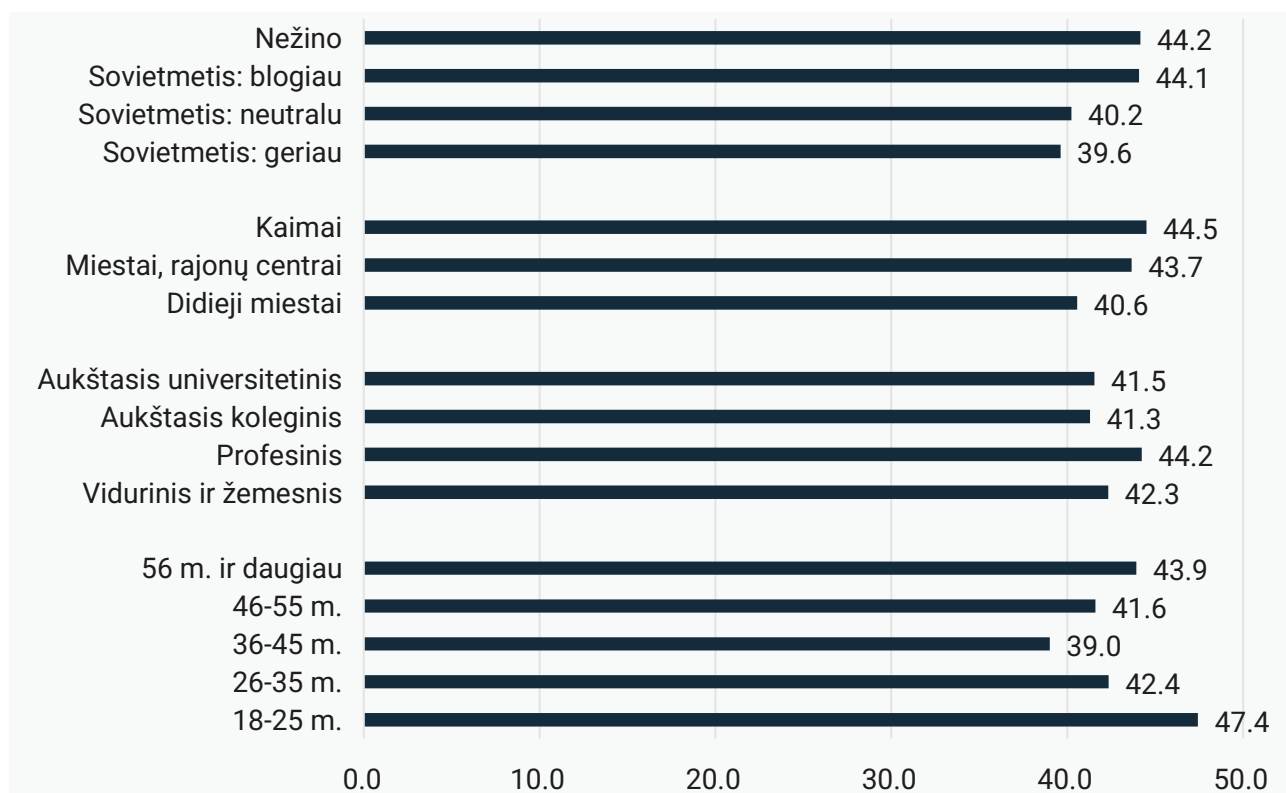
1.6 pav. Lietuvos gyventojų pasitikėjimas institucijomis, proc.

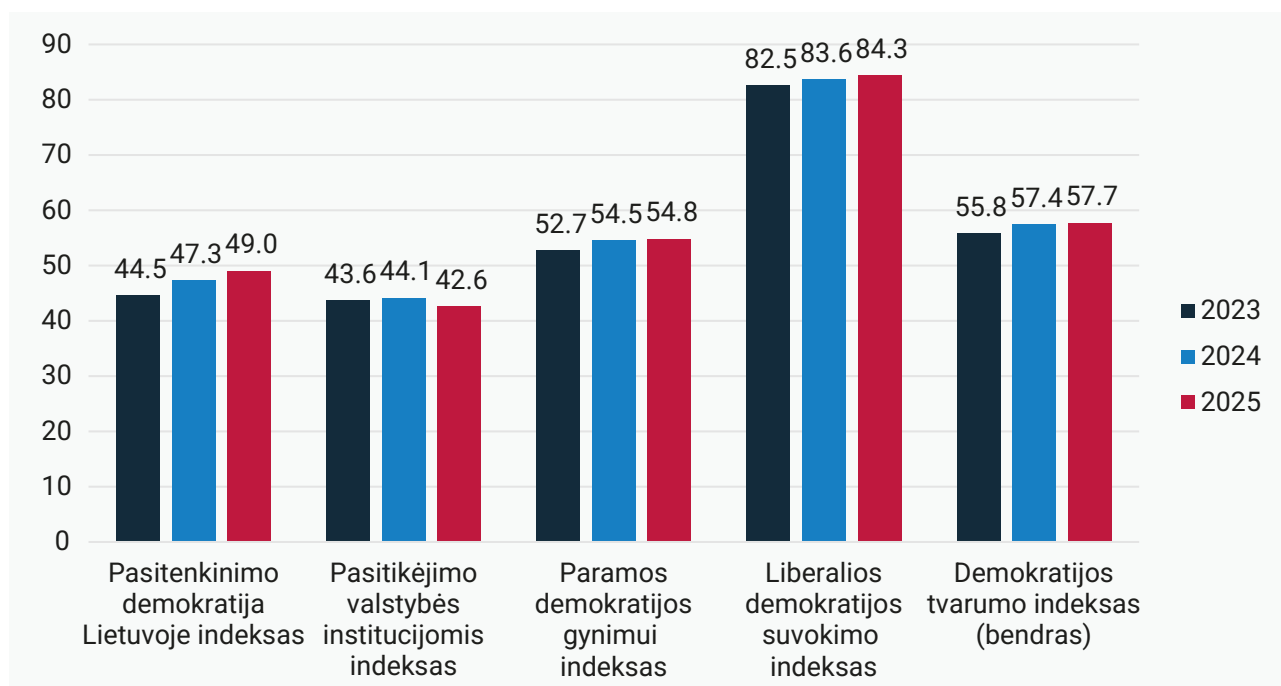
Taigi nėra stebėtina, kad šiais metais sumažėja ir bendras Pasitikėjimo valstybės institucijomis indeksas, apimantis vidaus politines institucijas (Seimas, Vyriausybė, partijos ir Prezidento institucija), teisėsaugos institucijas (policija ir teismai) ir žiniasklaidą. Jo reikšmės teoriškai yra nuo 0 (labai nepasitiki-

ma visomis institucijomis) iki 100 (labai pasitikima visomis institucijomis). Šiais metais reali indekso vertė (vidurkis tarp respondentų) yra 42,6 – po poros metų lėto didėjimo jis faktiškai grįžo į pradinę padėtį, kurioje buvo pirmajame tyrime 2022 m. (tada vidurkis buvo 42,1).

1.7 pav. Pasitikėjimo valstybės institucijomis Lietuvoje indekso vidurkiai pagal gyvenamąją vietą, išsilavinimą, amžių ir sovietmečio vertinimą

1.8 pav. Demokratijos tvarumo indeksas ir jo sudėtinės dalys: 2023, 2024 ir 2025 m. palyginimas.

1.7 pav. pateikti šio indekso vidurkių skirtumai pagal socialines respondentų savybes. Su pasitikėjimu reikšmingai susiję net trys veiksniai. Kaip ir praėjusiais metais, jauniausi rinkėjai išsiskiria didesniu indekso vidurkiu (47,4). Didmiesčių gyventojų pasitikėjimas politinėmis institucijomis yra mažiausias (40,6). Galiausiai, nors skirtumai šį kartą ir mažesni, šiek tiek didesnį pasitikėjimą valstybės institucijomis reiškia asmenys, kurie blogiau vertina sovietmetį (44,1), palyginti su tais, kurie jį vertina geriau (39,6).

Keturiais iki šiol aptartais indeksais matavome skirtingas demokratijos tvarumo sociologiniame lygmenyje dimensijas: liberalios demokratijos elementų suvokimą, paramą aktyviam demokratijos gynimui, pasitenkinimą demokratijos veikimu ir pasitikėjimą Lietuvos valstybės institucijomis. Šių indeksų vidutinės vertės, nustatytos per apklausą, pateiktos 1.8 pav., palyginant jas su atitinkamais 2023 m. ir 2024 m. skaičiais². Viena vertus, pats indeksų išsirikavimas lieka panašus. Demokratijos suvokimo indeksas abiejuose tyrimuose gerokai lenkia kitus indeksus, o tai yra gana logiška ir tikėtina (juo matuojamas bazinis demokratijos supratimas). Iš kitų indeksų tik parama demokratijos gynimui (54,8) yra didesnė nei teoriškai vidurinė (skalės vidurys būtų 50).

Kita vertus, matyti ir tai, kad trijuose iš keturių indeksų per trejus metus fiksavome lėtus, bet nuoseklius kilimus: vienintelė išimtis yra Pasitikėjimo valstybės institucijomis indeksas, kuris po pasitikėjimo Vyriausybe ir Prezidento institucija kritimo yra žemiausiam trejų metų taške. Kita vertus, džiugina iki teorinio vidurio priartėjęs lietuvių pasitenkinimas demokratijos veikimu. Galutinis šių metų Demokratijos tvarumo indeksas, išvestas iš šių keturių sudėtinių dalių, yra lygus 57,7 ir beveik identiškas praėjusiems metams (57,4). Praėjusių metų įvertį traktavome kaip poslinkį į didesnę paramą demokratijai Lietuvos visuomenėje ir kėlėme klausimą, ar efektas išsilaikys ir kitais metais, pailgėjęs distancijai nuo rinkimų ir jų nulemtu didesniu žmonių įsitraukimu į politinius procesus. Įsitikinome, kad taip – nors ir kelia nerimą pasmukę pasitikėjimo Prezidento institucija, Vyriausybe ir NATO rodikliai.

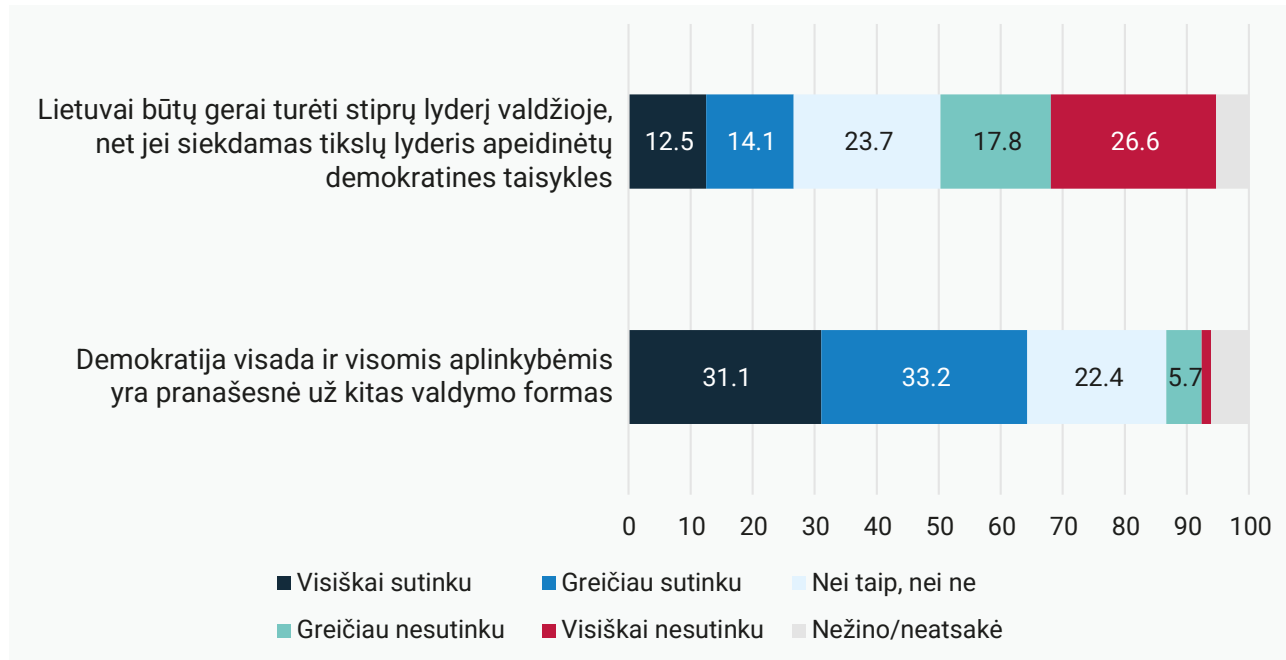
Kaip ir ankstesnėse apklausose, respondentų prašėme pagal skalę nuo 1 (visiškai sutinku) iki 5 (visiškai nesutinku) įvertinti du papildomus teiginius apie demokratiją: pirma, kad demokratija visada ir visomis aplinkybėmis yra pranašesnė už kitas valdymo formas, ir antra, kad Lietuvai būtų gerai turėti stiprų lyderį valdžioje, net jei siekdamas tikslų lyderis apeidinėtų demokratines taisykles. Su tuo, kad demo-

² Kadangi 2023 m. indeksą papildėme naujais rodikliais ir jo metodologija truputį skiriasi nuo 2022 m., pateikiame tik trejų metų palyginimą – plačiau žr. 2023 m. Demokratijos tvarumo barometre, <https://www.eesc.lt/publikacija/demokratijos-tvarumo-barometras-2023/>.

kratija yra pranašesnė, sutinka 64,3 proc. (nesutinka 7,2 proc.), o su teiginiu apie stiprų lyderį nesutinka 54,4 proc. (sutinka 26,6 proc.). Šių dviejų rodiklių, rodančių paramą demokratijai, vidurkis yra 59,4 proc.

ir gerai atitinka Demokratijos tvarumo indekso įvertį (57,7) – kaip ir anksčiau, tai leidžia įsitikinti, kad mūsų matavimais matuojama tai, kas ir turi būti matuojama.

1.9 pav. Lietuvos gyventojų parama stipriam lyderiui ir demokratijai, kaip valdymo formai (proc.)

II dalis.

Autoritarinių valstybių traukos indeksas

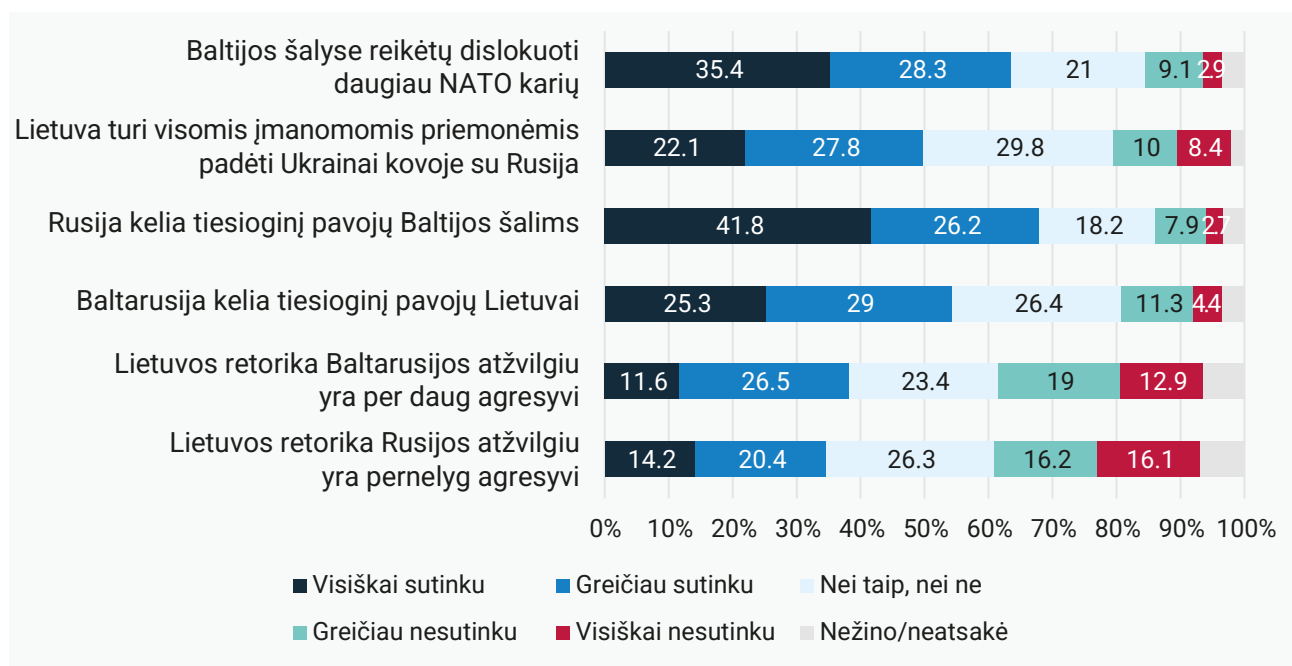
2.1 Rusijos grėsmės suvokimas

Tai, kaip gyventojai mato Rusijos keliamą grėsmę ir atsaką jį ją, toliau matavome ankstesnėse studijose pasiteisinusiais rodikliais, be to, juos papildėme panašiais klausimais apie Baltarusiją. Respondentų teirautasi, kiek pagal skalę nuo 1 (visiškai sutinka) iki 5 (visiškai nesutinka) jie sutinka su šiais teiginiais: Rusija kelia pavojų Baltijos šalims; Baltijos šalyse reikėtų dislokuoti daugiau NATO karių; Lietuva turėtų visomis priemonėmis padėti Ukrainai; Lietuvos retorika Rusijos atžvilgiu yra pernelyg agresyvi. Sutikimas su pirmais trimis klausimais ir nesutikimas su ketvirtuoju žymi gerą Rusijos grėsmės supratimą: atitinkamai šie rodikliai sudaro Rusijos grėsmės suvokimo indeksą, kurį aptarsime toliau. Papildomai

dar klausėme, kiek respondentai sutinka su tuo, kad Baltarusija kelia tiesioginį pavojų Lietuvai ir kad mūsų valstybės retorika Baltarusijos atžvilgiu yra pernelyg agresyvi. Dėl klausimų panašumo galime palyginti su Rusijos atveju.

Gyventojų atsakymų į šiuos teiginius pasiskirstymas pavaizduotas 2.1 pav. Išlieka panašus didelis procentas žmonių, pritariančių, kad Baltijos šalyse reikėtų dislokuoti daugiau NATO karių (63,7 proc.). Lietuvos retorikos Rusijos atžvilgiu vertinimas išlieka klausimas, dėl kurio nuomonės pasidalija gana simetriškai. Čia irgi didelių naujienų nėra, gal netgi atsargiai pozityviai galėtume vertinti štai ką: procentas sutinkančiųjų, kad Lietuvos retorika pernelyg agresyvi, kiek pamažėjo, palyginti su 2024 m: nuo 40,1

2.1 pav. Lietuvos gyventojų Rusijos ir Baltarusijos grėsmės suvokimas, proc.

iki 34,6 proc. Visgi tendencijos, susijusios su kitais dviem klausimais, labiau kelia nerimą. Manančiųjų, kad Rusija kelia tiesioginį pavojų Baltijos šalims, dalis pirmą kartą nuo mūsų tyrimo pradžios yra mažesnė nei 70 proc.: – 8,1 proc., palyginti su 2024 m. Be to, pirmą kartą per ketverius metus absoliučios daugumos nesudaro dalis pritariančiųjų, kad Lietuva turėtų visokeriopai padėti Ukrainai (49,9 proc.): – 6,1 proc. nuo praėjusių metų.

Atsakymų apie Baltarusiją pasiskirstymas su nedideliais skirtumais primena nuostatas dėl Rusijos. Procentas manančiųjų, kad Lietuvos retorika jos atžvilgiu yra pernelyg agresyvi (38,1), šiek tiek didesnis nei atsakant į identišką klausimą apie Rusiją (34,6 proc.). Absoliuti dauguma gyventojų mano, kad Baltarusija kelia tiesioginį pavojų Lietuvai (54,3 proc.), bet šis skaičius mažesnis nei vertinant Rusiją (68 proc.).

Iš keturių rodiklių (visų 2.1 pav., išskyrus apie Baltarusiją) sudarėme Rusijos grėsmės suvokimo indeksą, kurio reikšmės yra nuo 0 (visiškai nemato Rusijos grėsmės ir neremia veiksmų jai mažinti) iki 100 (visiškas Rusijos grėsmės suvokimas). Šio indekso vertė yra 64,8 – mažiausia nuo tada, kai 2022 m. pradėjome nuosekliai tirti šiuos klausimus. Tai rodo dar

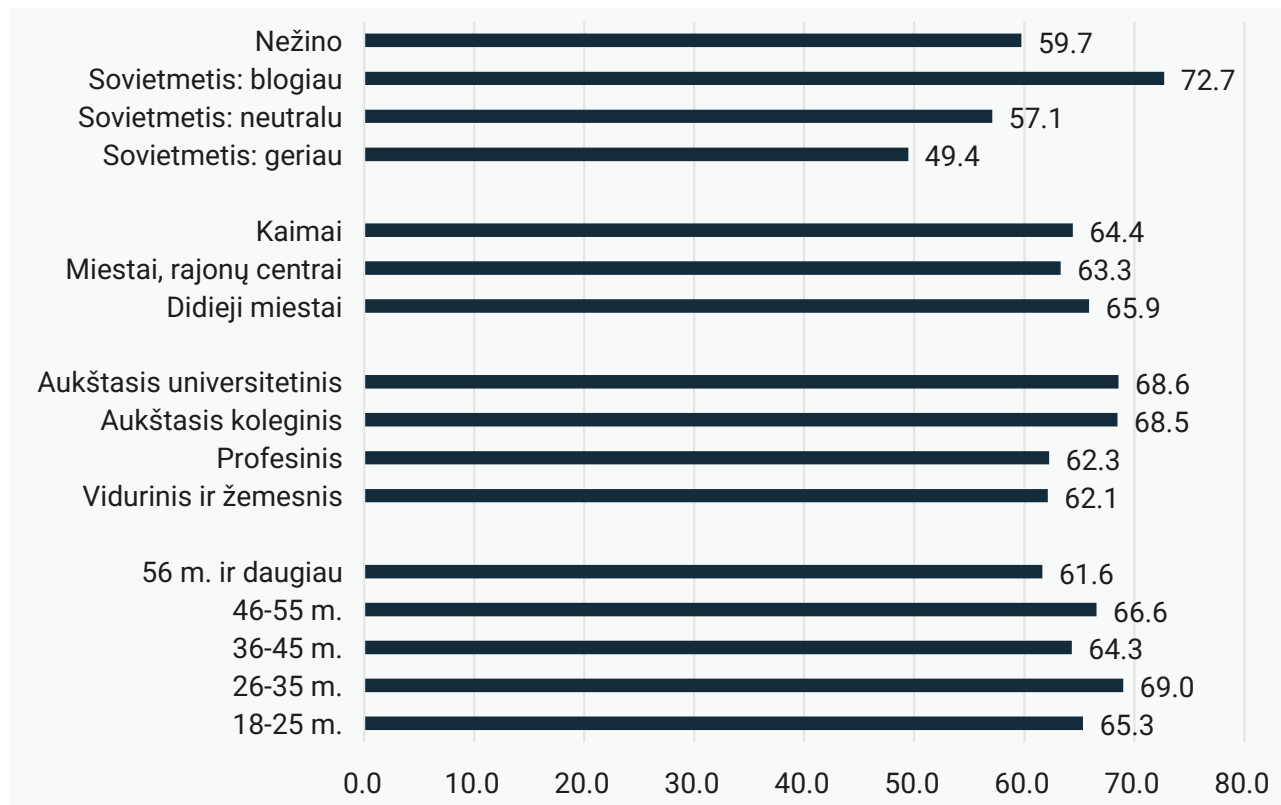
pakankamą Rusijos keliamos grėsmės suvokimą, visgi praėjusių metų mūsų tyrimo išvada, kad Rusijos grėsmės suvokimas nuo 2022 m. nepagerėjo, po truputį pradeda keistis į tai, kad jis prastėja.

Papildomai apskaičiavome šio indekso vidurkius pagal pagrindines socialines kategorijas (2.2 pav.). Skirtingai nei praėjusiais metais, įtakos turi išsilavinimas: asmenys, kurių išsilavinimas aukštasis, geriau suvokia Rusijos grėsmę. Amžiaus grupėse aiškios tendencijos nėra, bet 26–35 m. grupės indekso vidurkis yra didesnis nei vyriausiųjų. Kaip ir anksčiau, ryški sovietmečio vertinimo įtaka. Tų, kurie sovietmetį vertina blogai, vidurkis didesnis daugiau nei 20 indekso balų (72,7), palyginti su vertinančiais teigiamai (49,4). Nuo šios kategorijos gerokai atsilieka ir neutralių (57,1), ir nežinančių (59,7) grupės.

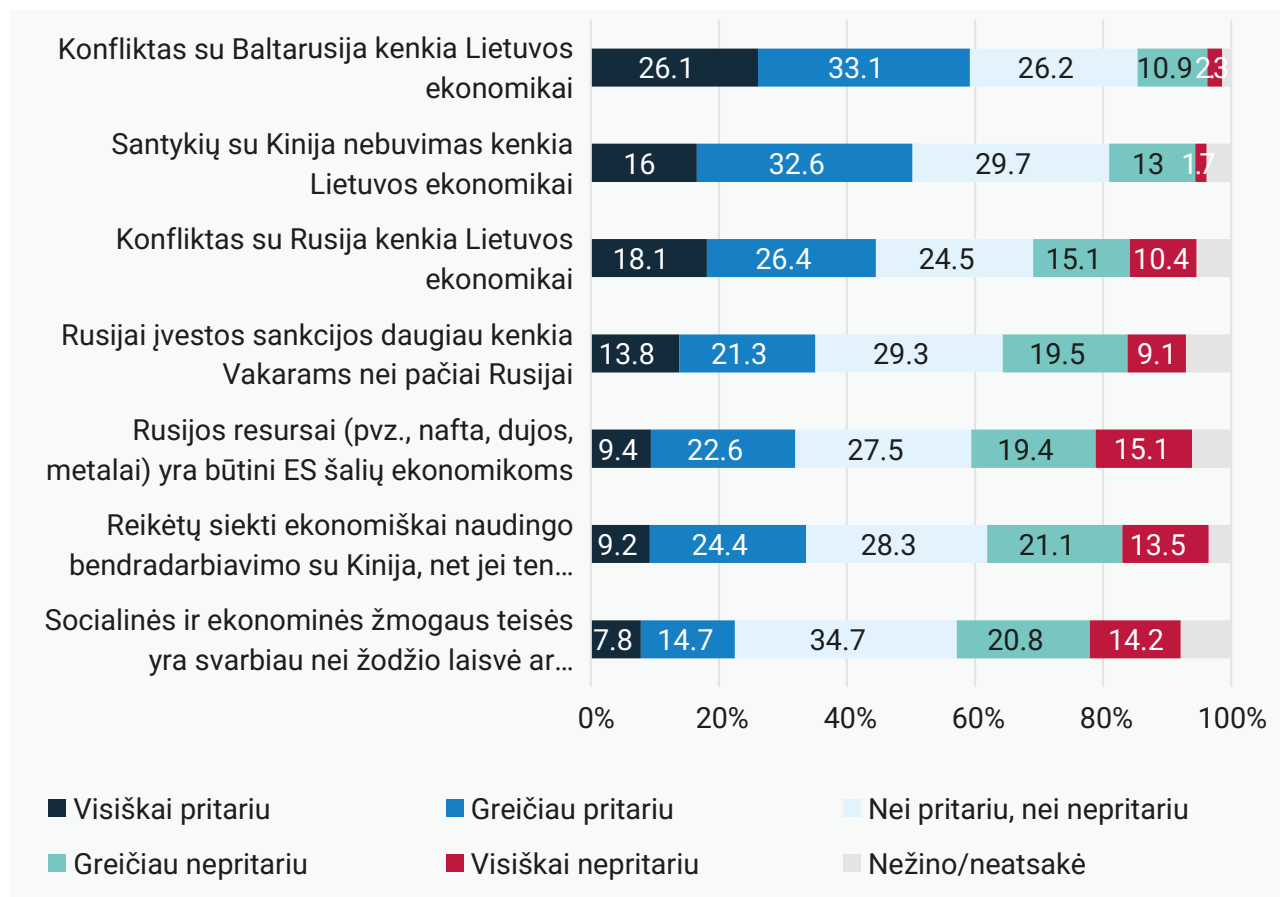
2.2 Atsparumas ekonominiams Rytų naratyvams

Šalia grėsmių vertinimo Demokratijos tvarumo barometro tyrime jau ketvirtus metus analizuojame, kiek Lietuvos žmonės atsparūs propagandiniams

2.2 pav. Rusijos grėsmės suvokimo indekso vidurkiai pagal gyvenamąją vietą, išsilavinimą, amžių ir sovietmečio vertinimą

2.3 pav. Lietuvos gyventojų pritarimas Rytų ekonominiams naratyvams, proc.

Rusijos ir Kinijos naratyvams, kuriais siekiama sumažinti grėsmes, kylančias iš šių valstybių, išblukinti atsakomybę už agresyvią užsienio politiką, įteigti bendradarbiavimo su jomis naudą. Šiuos naratyvus skirstome į dvi grupes – ekonominius ir politinius.

Kaip ir anksčiau, apklausoje pateikėme šešis tipinius Rusijos ir Kinijos skleidžiamus propagandinius ekonominius naratyvus (daugiau informacijos apie jų pagrindimą ir klasifikaciją galima rasti ankstesnėse ataskaitose)³. Šiais metais papildomai pateikėme klausimą apie tai, kaip respondentai vertina ekonominį konflikto su Baltarusija poveikį. Respondentai buvo paprašyti įvertinti savo sutikimą su naratyvais (apklausoje jie apibūdinti kaip „teiginiai apie tarptautinę politiką“) skalėje nuo 1 (visiškai pritaria) iki 5 (visiškai nepritaria). Nepritartis traktuojamas kaip atsparumas šiems naratyvams.

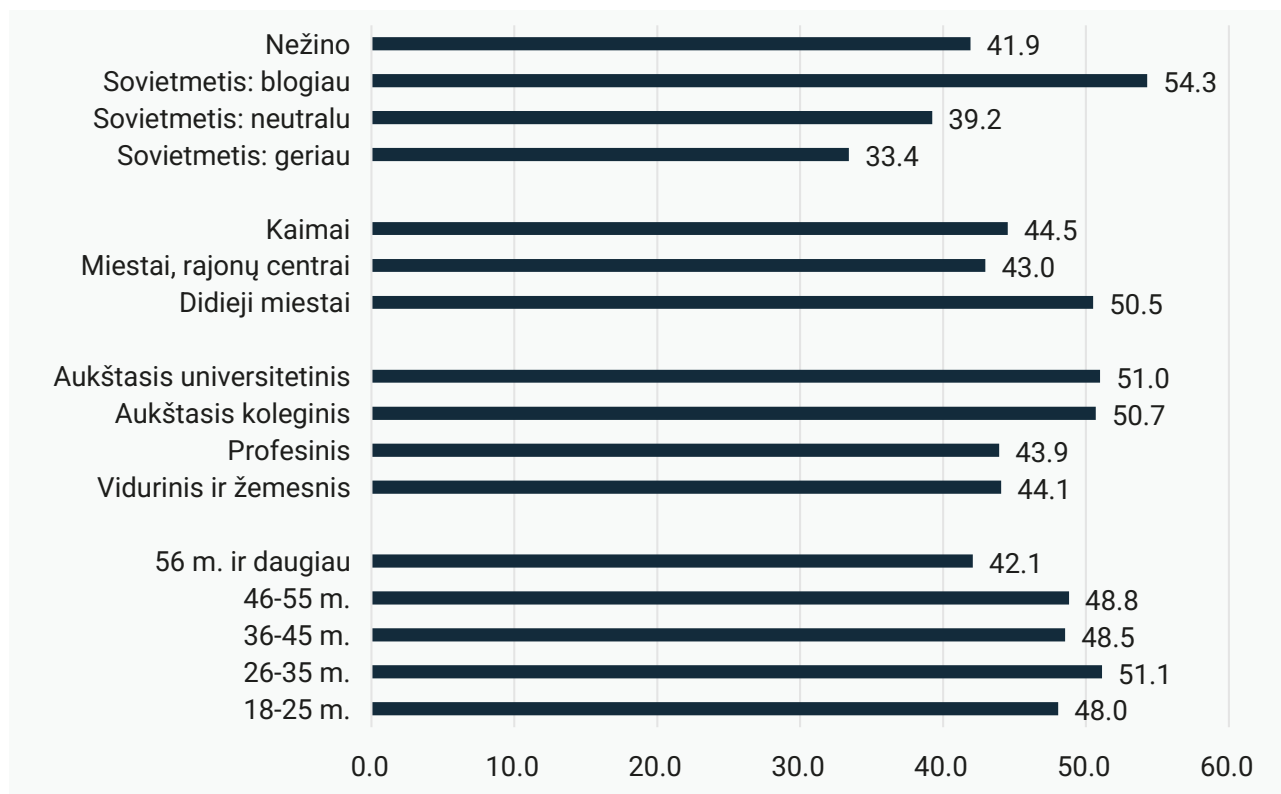
Absoliuti dauguma (59,2 proc.) respondentų mano, kad konfliktas su Baltarusija kenkia Lietuvos ekonomikai. Nors vertinant kitus teiginius pritarimo propagandiniams naratyvams yra mažiau, bet, kaip ir anksčiau, atsparumas nėra didelis. Viena vertus,

lyg ir yra pozityvių pokyčių: palyginti su praėjusiais metais, nuo 52,2 iki 44,5 proc. sumažėjo manančiųjų, kad Lietuvos ekonomikai kenkia konfliktas su Rusija. Atitinkamai mažiau žmonių (– 7,8 proc.) nei praėjusiame tyrime galvoja, kad Lietuvai kenkia santykių su Kinija nebuvimas (tiesa, įtakos galėjo turėti ir formuluoatė: šį kartą terminą „konfliktas“ pakeitėme į „santykių nebuvimą“, kad geriau atspindėtų realią santykių situaciją). Kita vertus, pritariančių šiems naratyvams respondentų vis dar gerokai daugiau nei aiškiai nepritariančių.

Mažiau pozityvu yra tai, kad nepritariančiųjų sąskaita per 5,2–5,3 proc. išaugo dalis respondentų, kurie teiginiams apie Rusijos naratyvus, kuriais yra skleidžiamos neigiamos sankcijų poveikio Vakarams ir jos resursų būtinumo idėjos, renka vertinimą „nei taip, nei ne“. Tokia abejotumo pozicija gana populiar: ją renka nuo 27 iki 35 proc. žmonių dėl keturių apatinių 2.3 paveikslo teiginių. Vienas rodiklis, kuriame gan aiškiai laimi atsparumo pozicija, yra apie tai, ar ekonominės žmogaus teisės svarbiau nei žodžio laisvė ir sąžiningi rinkimai: daugiau apklausos

³ Pavyzdžiui, Demokratijos tvarumo barometras 2022: <https://www.gssc.lt/publikacija/demokratijos-tvarumo-barometras-2022/>.

2.4 pav. Atsparumo autoritarizmo ekonominei traukai indekso vidurkiai pagal gyvenamąją vietą, išsilavinimą, amžių ir sovietmečio vertinimą

respondentų (35 proc.) tam nepritaria nei pritaria (24,5 proc.). Bet ir šiuo klausimu net apie 40 proc. apklausos dalyvių arba nežino atsakymo, arba atsako „nei taip, nei ne“.

Aptarus tai nėra stebėtina, kad lietuvių atsparumas ekonominiams Rytų naratyvams išlieka santykinai nedidelis. Iš 2.3 pav. pateiktų šešių klausimų apie Rusiją ir Kiniją (visų, išskyrus klausimą apie Baltarusiją) sudaromo Atsparumo autoritarizmo ekonominei traukai indekso reikšmės teoriškai gali būti tarp 0 (visiška trauka ir nepritarimas naratyvams) iki 100 (visiškas atsparumas ir nepritarimas naratyvams). Šių metų indekso reikšmė yra 46,8 – faktiškai tokia pat, kaip tada, kai pradėjome šių rodiklių matavimą 2022 m. (tada buvo 47,1). Vertinant statistiškai, per ketverius metus vidutiniškai pokyčių nebuvo.

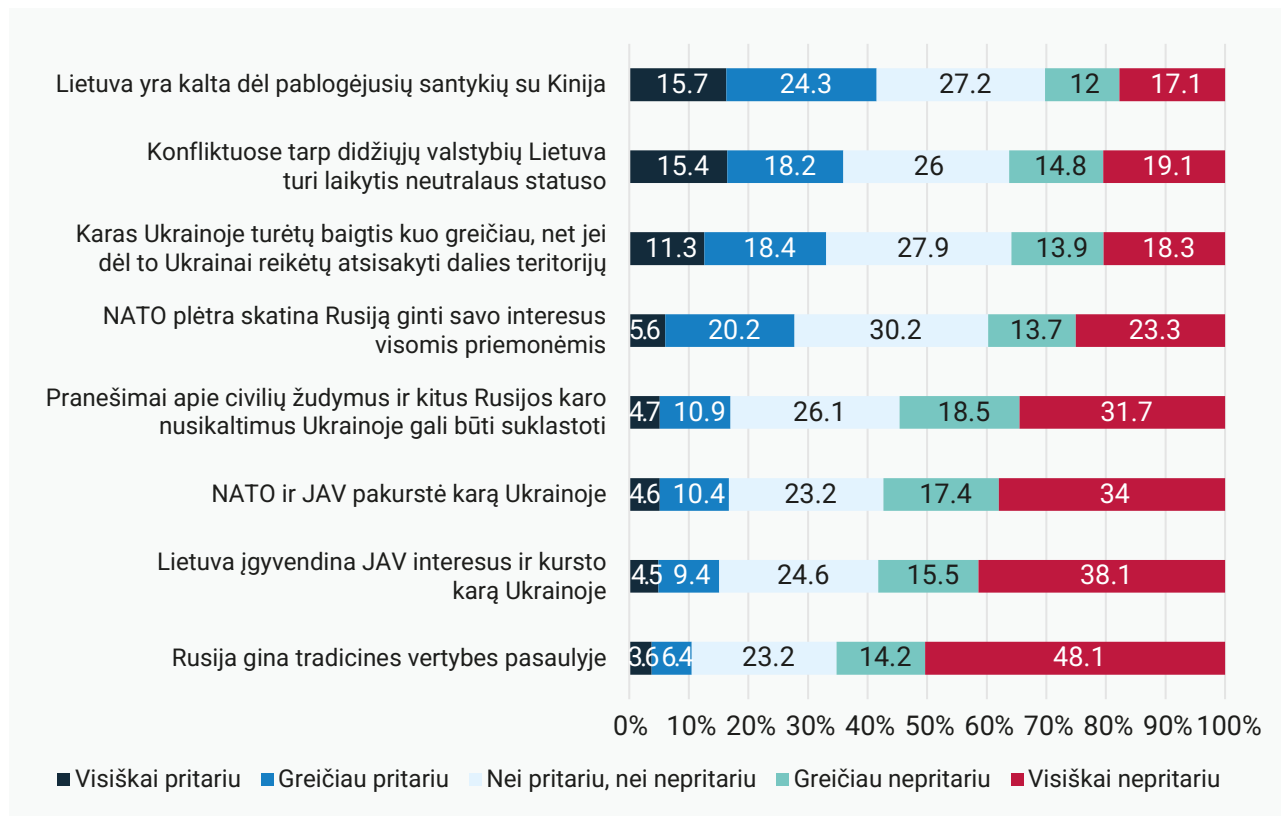
2.4 pav. pateikiami indekso vidurkiai pagal socialines kategorijas. Šis indeksas išsiskiria tuo, kad jo skirtumus paaiškina visi nepriklausomi kintamieji. Pirma, mažiausiai atsparūs yra vyriausi respondentai (indekso vidurkis 42,1). Antra, aukštasis išsilavinimas padidina atsparumą ekonominiams naratyvams, kaip ir Rusijos grėsmės suvokimą. Trečia, atsparesni yra didžiųjų miestų gyventojai (indekso

vidurkis 50,5). Visgi, kaip ir anksčiau, sovietmetis lemia didžiausius skirtumus. Kaip ir ankstesniuose tyrimuose, sovietmetį vertinantys blogai respondentai yra kiek daugiau linkę į atsparumą (indekso vidurkis 54,3), o vertinantys neutraliai (39,2) ir gerai (33,4) patenka į autoritarizmo traukos zoną.

2.3 Atsparumas politiniams Rytų naratyvams

Kaip ir ankstesniuose tyrimuose, atsparumą politiniams Rytų naratyvams tikrinome septyniais teiginiais: jais matuojamas atsparumas Rusijos skleidžiamam melui apie karą prieš Ukrainą, Rusijos (ir Kinijos) bandymams perkelti atsakomybę kitiems (arba pagerinti įvaizdį) ir siekti tokias valstybes kaip Lietuva stumti link „neutralaus“ statuso. Šiais metais respondentų papildomai teiravomės, kiek jie sutinka su tuo, kad karas Ukrainoje turėtų baigtis kuo greičiau, net jeigu dėl to Ukrainai reikėtų atsisakyti dalies teritorijų. Teiginiai buvo vertinami pagal skalę nuo 1 (visiškai pritaria) iki 5 (visiškai nepritaria). Nepritarimas jiems traktuojamas kaip atsparumas naratyvams.

2.5 pav. Lietuvos gyventojų pritarimas Rusijos ir Kinijos politiniams naratyvams, proc.

Respondentų atsakymų pasiskirstymas pavaizduotas 2.5 pav. Kaip ir anksčiau, atsparumas politiniams propagandos naratyvams yra didesnis nei ekonominiams. Vienintelis teiginys, kuriam tenka daugiau pritarimo nei nepritarimo, ir toliau išlieka santykių su Kinija pablogėjimas – apie 40 proc. gyventojų pritaria, kad kalta yra Lietuva. Visgi tai yra gerokai mažiau nei 2022 m.: tada šiam naratyvui pritarė apie 56,3 proc. respondentų. Sumažėjimo tendenciją pastebėjome pernai ir galima teigti, kad ji išlieka. Tikėtina, kad įtakos turi laiko distancija nuo įvykio.

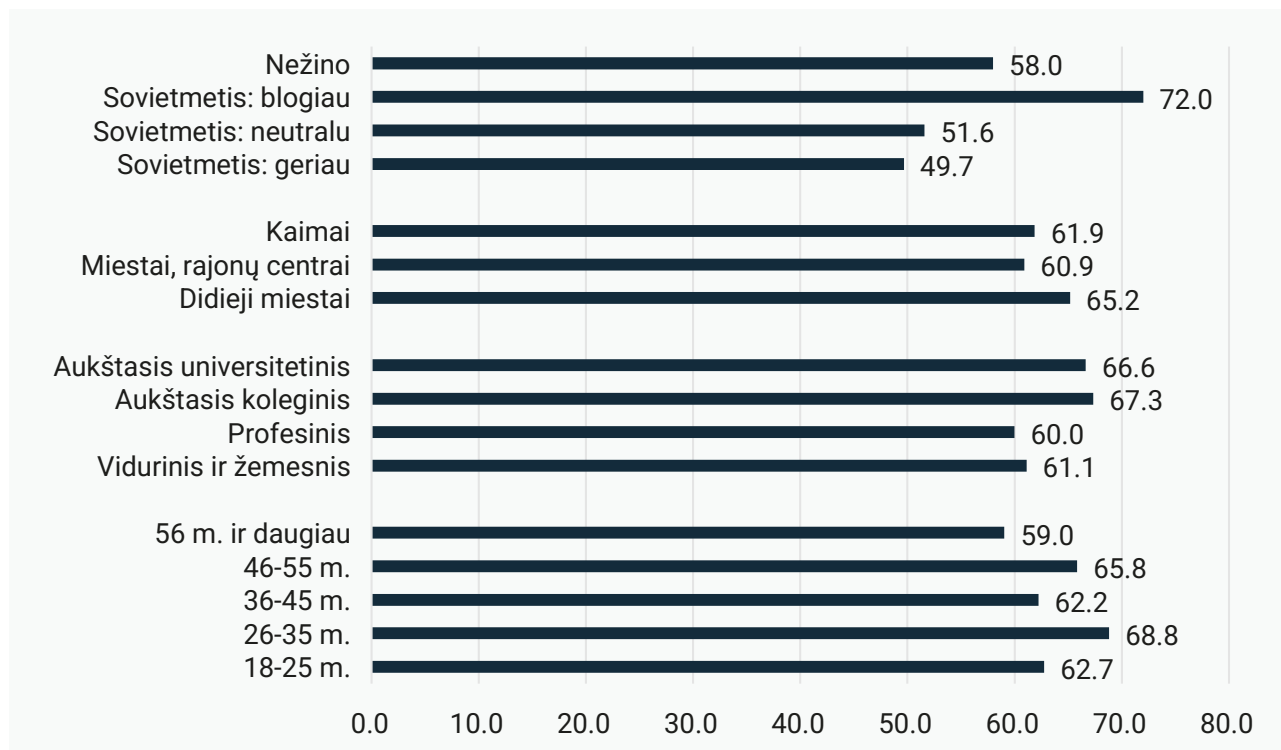
Kaip ir anksčiau, gyventojai aiškiai nepritaria tam, kad Rusija gina tradicines vertybes pasaulyje (62,3 proc.) ir kad pranešimai apie Rusijos nusikaltimus gali būti suklastoti (56,2 proc.). Atitinkamai daugiau nei pusė nemano, kad Lietuva įgyvendina JAV interesus ir kursto karą Ukrainoje (53,6 proc.) ir kad karą pakurstė NATO ir JAV (51,4 proc.). Apskritai pritarimas daliai naratyvų šiek tiek sumažėjo, bet šie skirtumai nuo praėjusių metų nedideli – tai gali būti atsitiktiniai svyravimai. Ryškesnis pokytis yra tai, kad nuo 20,8 iki 15 proc. sumažėjo manančiųjų, jog JAV pakurstė karą Ukrainoje. Tačiau tai gali būti susiję ir su dviprasmiška Donaldo Trumpo pozicija dėl Rusijos.

Kaip ir praėjusiuose tyimuose, atsakymai, ar Lietuva turi laikytis neutralaus statuso, pagal pritarimą (33,6 proc.) ir nepritarimą (33,9 proc.) pasiskirstė vienodai. Naujo klausimo apie karo pabaigos sąlygas Ukrainai atsakymai panašūs. 29,7 proc. respondentų mano, kad Ukraina turėtų sutikti su taika, net ir atsakydama dalies teritorijų. Apie 32,3 proc. tam nepritaria, o dar trečdalis neapsisprendę.

Iš aptartų septynių teiginių (išskyrus naują klausimą apie karo Ukrainoje pabaigą) vėl išvedėme Politinės traukos autoritarizmui indeksą, kurio reikšmės teoriškai yra nuo 0 (visiška trauka ir pritarimas naratyvams) iki 100 (visiškas atsparumas naratyvams). Indekso vidurkis šių metų apklausoje yra statistiškai identiškas praėjusiems metams – 63,1. Tai rodo didesnę nei teoriškai vidutinį atsparumą, kuris statistiškai toliau nesiskiria nuo dar ankstesnių rodiklių: 2022 m. jis buvo 62,2, o 2023 m. – 63,6.

Politinės traukos autoritarizmui indekso vidurkiai pagal socialines savybes, pateikti 2.6 pav., rodo, kad su indeksu nėra reikšmingai susijusi tik gyvenamoji vieta. Žvelgiant į amžių, išsiskiria mažesnis vyriausių respondentų atsparumas (59), ypač lyginant su 26–

2.6 pav. Atsparumo autoritarizmo politinei traukai indekso vidurkiai pagal gyvenamąją vietą, išsilavinimą, amžių ir sovietmečio vertinimą

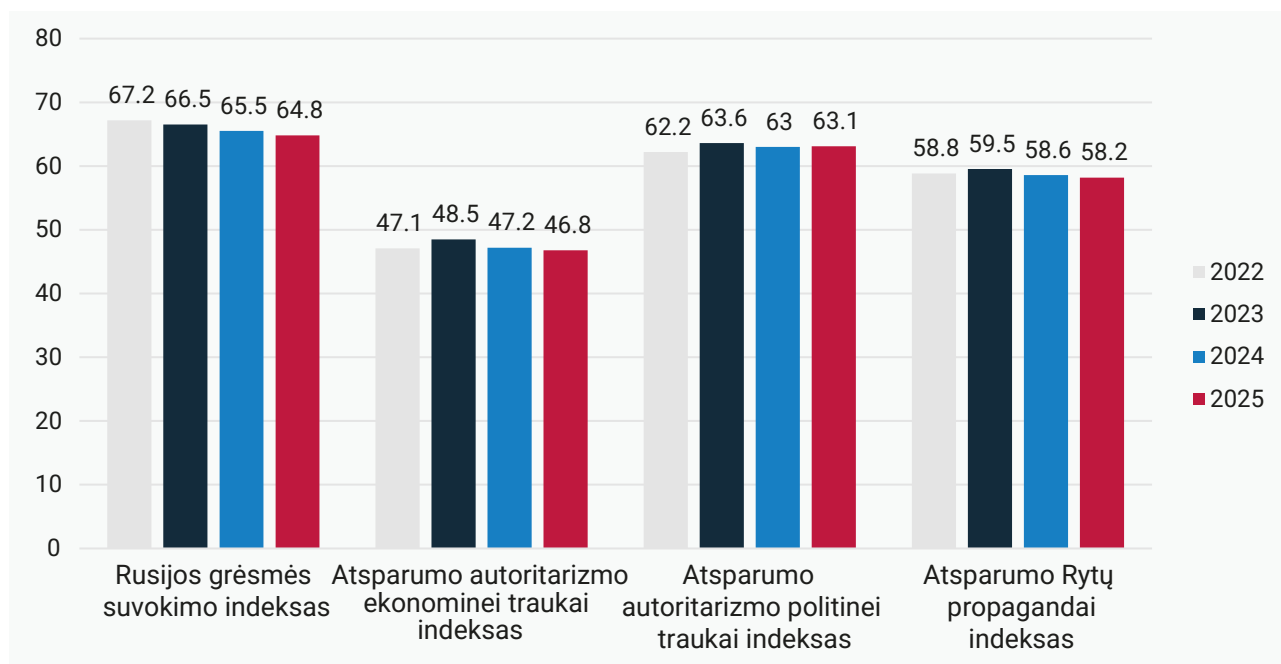

35 m. respondentais (68,8). Kaip ir kituose dviejuose atsparumo Rytų propagandai indeksuose, aukštasis išsilavinimas lemia didesnę nepritarimą naratyvams (didesnį indekso vidurkį). Vėl stipriai veikia sovietmečio vertinimas. Žmonės, kurie sovietmetį vertina blogai, yra atspariausi politiniams Rytų naratyvams:

jų indekso vidurkis 72. Tie, kurie sovietmetį vertina neutraliai ir gerai, pasižymi gerokai mažesniu atsparumu: vidurkis atitinkamai 51,6 ir 49,7.

Trimis šioje dalyje aptariamais indeksais matuojamos skirtingos gyventojų atsparumo Rytų propa-

2.7 pav. Atsparumo Rytų propagandai indeksas ir jo sudėtinės dalys 2022–2024 m.

gandai dimensijos: Rusijos grėsmių suvokimas ir atsparumas ekonominiams ir politiniams Rytų autoritarinių valstybių naratyvams. Šių indeksų vidutinės vertės, nustatytos per apklausą, pateiktos 2.7 pav., jas lyginant su ankstesnių tyrimų rezultatais. Peršasi kelios išvados. Pirmą, Rusijos grėsmės suvokimas per ketverius metus po truputį, bet stabiliai mažėjo ir šiais metais nukrito iki mažiausios indekso vertės. Antra, atsparumas ekonominiams naratyvams per ketverius metus nepakito ir išliko žemiau teo-

riškai vidutinio. Panašiai stabilus yra atsparumas politiniams Rusijos ir Kinijos naratyvams – jis daugmaž patenkinamas, bet nedidėja. Trečia, jei prie šių tendencijų dar pridėsime pirmoje dalyje aptartą pasitikėjimo NATO ir politinėmis Lietuvos valstybės institucijomis (Vyriausybe ir Prezidento institucija) sumažėjimą, belieka pakartoti praėjusios ataskaitos išvadą, kad situacijos negerėjimas turėtų būti aiškus signalas Lietuvos valstybės institucijoms ir politiniam elitui.

III. Kiti klausimai

3.1 Parama demokratijos apribojimams

Savo apklausoje taip pat teirujamės, kokiose situacijose respondentai pritartų žmogaus teisių ir laisvių demokratijoje, kaip antai žodžio, minties, laisvų rinkimų, susibūrimų, suvaržymams. Šių rodiklių neįtraukiame į Demokratijos tvarumo indeksą, nes jie nurodo ypatingas situacijas, kuriose tam tikros teisės (pavyzdžiui, susibūrimų) gali būti laikinai apribojamos neišvengiamai: per pandemiją, karą, nepaprastą padėtį ir pan. Taigi teigiami atsakymai nebūtinai reiškia gyventojų antidemokratinę nuostatą – tai sudėtinga interpretuoti vienareikšmiškai.

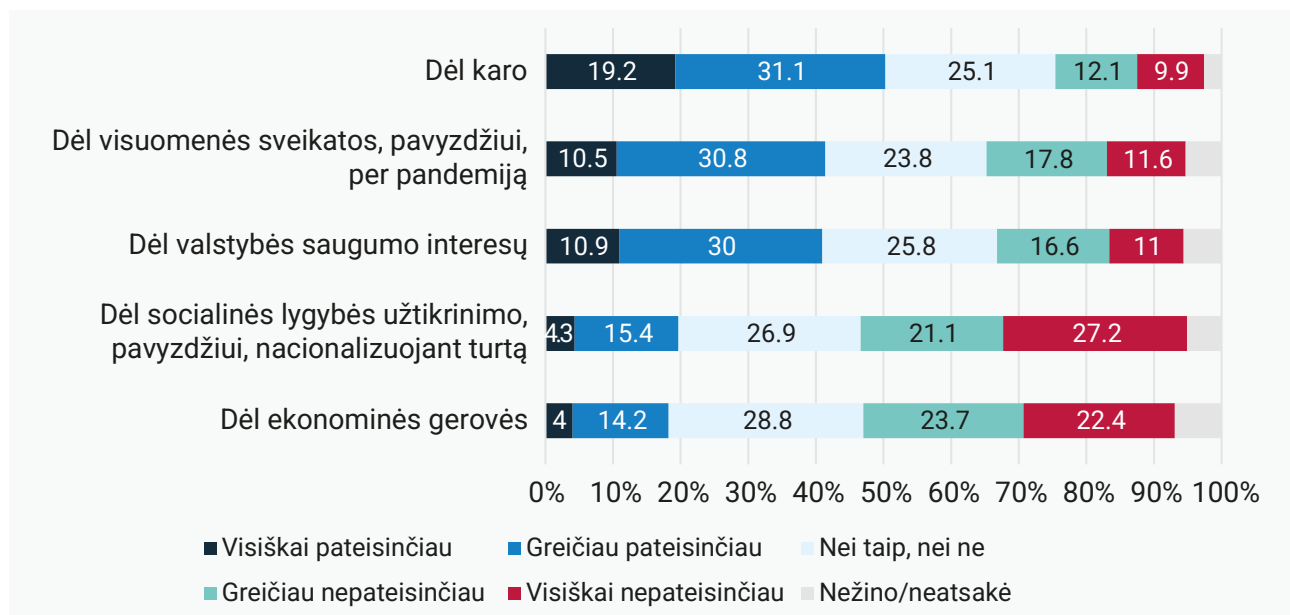
3.1 pav. pateikiami gyventojų atsakymų procentai pagal konkrečią situaciją. Pritarimas demokratinių teisių suvaržymams, palyginti su praėjusiais metais, sumažėjo keliais aspektais: dėl karo (– 8 proc.), valstybės saugumo interesų (– 8,5 proc.) ir visuomenės sveikatos (– 4,8 proc.). Dalis šių pokyčių gali būti ir atsitiktiniai, ypač atsižvelgiant į tai, kad praėjusiais metais fiksavome padidėjimą pritarimui suvaržymams karo atveju. Visgi verta pažymėti, kad pritarimas demo-

kratinių teisių suvaržymams dėl valstybės saugumo ankstesniuose tyrimuose visada buvo bent 49 proc., o šiame – 40,9 proc. Žinoma, šiuos skaičius labai sudėtinga interpretuoti, bet paaiškinimas galėtų būti tai, kad rimtų saugumo iššūkių tikimybę dabar jaučia mažesnė populiacijos dalis (verta prisiminti, kad Rusijos grėsmės suvokimas irgi sumažėjo). Galiausiai, kaip ir anksčiau, nedidelė mažuma palaiko apribojimus dėl ekonominės gerovės (18,2 proc.) ir socialinės lygybės (19,7 proc.) užtikrinimo.

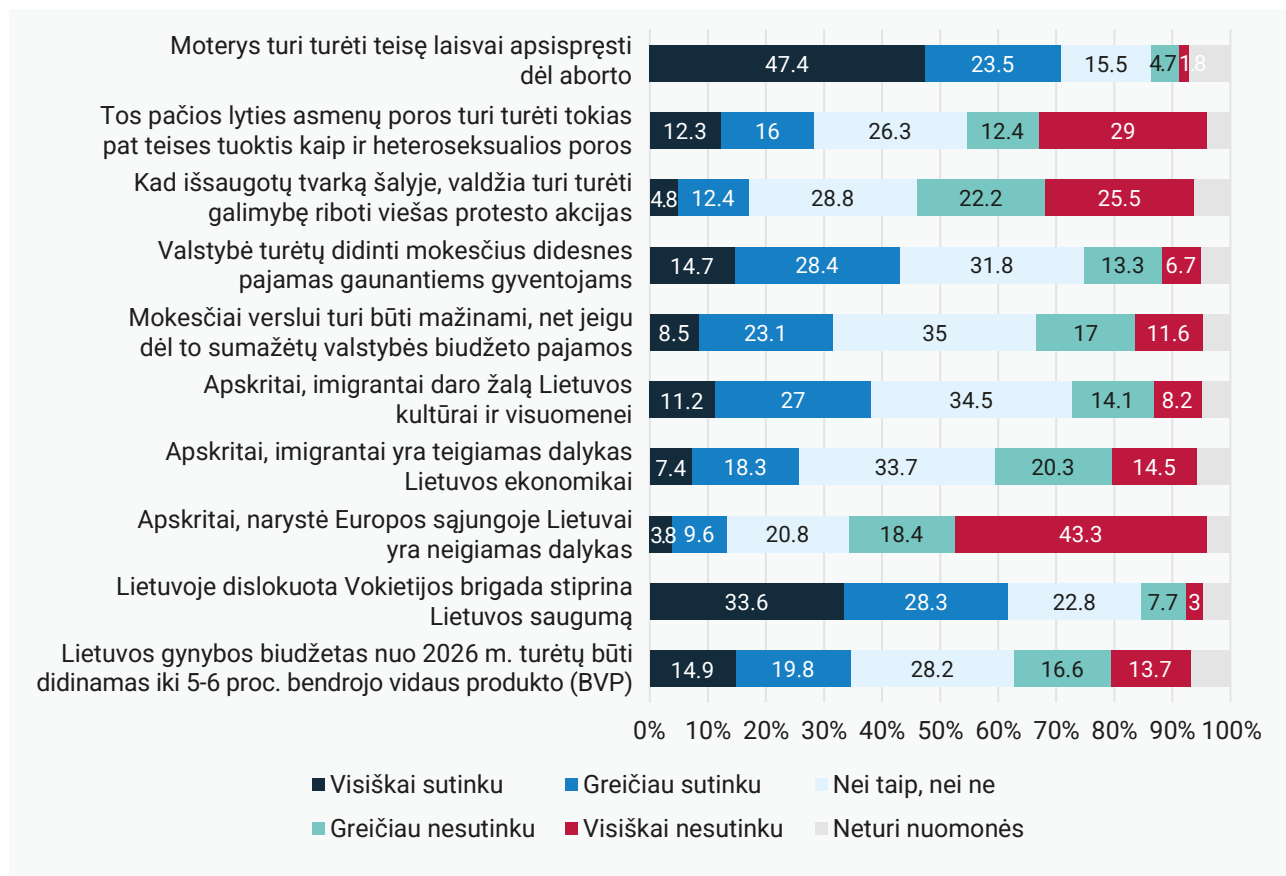
3.2 Gyventojų vertybės

Apklausoje papildomai tiriamė su socialiniais ir ekonominiais reikalais susijusias Lietuvos gyventojų vertybes, aktualias demokratinėse diskusijose. Taip pat įtraukiame aktualius Lietuvos saugumui klausimus, kurie nepatenka į anksčiau aptartus indeksus. 3.2 paveiksle klausimai nuo viršaus į apačią išrikiuoti taip: pirmi trys apima socialinius aspektus, kiti keturi – ekonomikos ir imigracijos temas, o paskutiniai trys – ES ir Lietuvos saugumo aktualijų vertinimą.

3.1 pav. Kiek Lietuvos gyventojai pateisintų demokratijos suvaržymus, proc.

3.2 pav. Lietuvos gyventojų socialinės ir ekonominės vertybės, proc.

Praėjusiais metais fiksavome, jog absoliuti dauguma visiškai sutinka ir greičiau sutinka su tuo, kad valstybė didintų mokesčius didesnių pajamų gyventojams (tam, kad galėtų išplėsti socialines paslaugas). Tai siejome su faktu, kad apie būtinybę didinti valstybės finansus ir stiprinti gerovės valstybės institucijas pastaraisiais metais kalbėjo ir kairė, ir dešinė. Vis dėlto praėjusiais metais centro kairės Vyriausybės įgyvendinta mokesčių reforma, panašu, turėjo poveikį: šiais metais sutinkančiųjų su mokesčių didinimu sumažėjo net 10,1 proc. – iki 43,1 proc. Tiesa, reikia pažymėti ir tai, kad nesutinkančiųjų taip pat yra gero-kai mažiau, 20 proc. Tačiau didelė dalis respondentų neturi aiškios pozicijos: 31,8 proc. renkasi variantą „nei taip, nei ne“, o dar 5,1 proc. nežino, kaip atsakyti.

Atsakymai į daugumą kitų kartojamų klausimų išlieka panašūs, kaip ir anksčiau. Neatrodo, kad po truputį aktualėjanti imigracijos tema būtų padariusi didelę įtaką gyventojų nuostatomis. Pasiskirstymas ir toliau linkęs į neigiamą pusę, bet aiškios vienos nuomonės nėra. Pirmia, daugiau respondentų sutinka, kad imigrantai daro žalą Lietuvos kultūrai ir visuomenei (38,2 proc.), nei nesutinka (22,3 proc.). Antra, mažiau respondentų sutinka, kad imigracija yra teigiamas dalykas Lietuvos ekonomikai (25,7 proc.), negu nesutinka (34,8 proc.).

Trečia, maždaug trečdalis respondentų vis dar neturi aiškios pozicijos apie imigraciją: variantą „nei taip, nei ne“ renkasi nuo 34 iki 35 proc.

Įdomesnis pokytis šių metų tyrime – pasikeitusi proporcija tarp pritariančiųjų (28,3 proc.) ir nepritariančiųjų (41,4 proc.) tos pačios lyties asmenų santuokoms. Nors nepritariančiųjų vis dar daugiau, skirtumas tarp šių grupių mažesnis nei ankstesniuose tyrimuose (jis įprastai būdavo 20 proc. ar net didesnis). Visgi kadangi pats pritarimo padidėjimas (+ 3,8 proc.) yra netoli statistinio reikšmingumo ribos, sunku pasakyti, ar tai rodo visuomenės liberalėjimą, ar atsitiktinį svyravimą.

Bene įdomiausi dalykai susiję su dviem naujais klausimais apie Vokietijos brigados dislokavimą ir gynybos biudžetą. Pirmuoju aspektu yra labai aiškus visuomenės sutarimas: 61,9 proc. visiškai arba greičiau sutinka, kad brigados dislokavimas didina Lietuvos saugumą, o nesutinka tik 10,7 proc. Visgi nuomonės dėl gynybos biudžeto didinimo iki 5–6 proc. nuo 2026 m. visuomenėje pasidalijusios. Su tuo sutinka 34,7 proc. respondentų, nesutinka 30,3 proc. o dar 28,2 proc. renkasi tarpinę poziciją „nei taip, nei ne“.

Apibendrinimas

Šių metų Demokratijos tvarumo barometras patvirtina kai kurias ankstesniuose tyrimuose pastebėtas pozityvias tendencijas, tačiau daugėja ir nerimą keliančių ženklų. Praėjusiais metais fiksuotas Demokratijos tvarumo indekso padidėjimas išsilaiko: jo vertė šiais metais yra 57,7 (2024 m. buvo 57,4). Pagrindinė priežastis yra per kelerius metus reikšmingai padidėjęs lietuvių pasitenkinimas demokratijos veikimu – bent iki teoriškai vidutinio lygmens. Mūsų valstybėje demokratinės procedūros, pilietinės ir politinės teisės veikia: piliečiai tai mato (taigi, panašu, kad tai nebuvo tik rinkimų laikotarpio efektas, kaip diskutavome praėjusių metų ataskaitoje).

Vis dėlto žvelgiant į Demokratijos tvarumo indekso sudėtines dalis matyti neigiamų ženklų. Nieko naujo, kad šlubuoja pasitikėjimas politinėmis institucijomis. Naujiena – tai, kad šiais metais smarkiai krenta pasitikėjimas Vyriausybe ir Prezidento institucija. Turint galvoje, kad tai užsienio ir saugumo politikos sprendimus priimančios institucijos, tendencija kelia nerimą. Šių institucijų veiksmai ir retorika padeda įtikinti piliečius tų sprendimų reikalingumu. Nepasitikėjimas šiuos uždavinius apsunkins. Verta pažymėti, kad visuomenė pagal pritarimą gynybos išlaidų didinimui iki 5–6 proc. nuo BVP yra pasidalijusi į tris apylyges pritariančiųjų, svyruojančiųjų ir nepritariančiųjų dalis. Kiti tyrimai rodo, kad politinis pasitikėjimas yra susijęs su parama gynybos išlaidoms⁴. Išsilaikant dabartinėms pasitikėjimo tendencijoms, įtikinti visuomenę dėl gynybos išlaidų didinimo bus sunkiau.

Pereinant prie saugumo temų ir atsparumo Rytų propagandai, pozityvumo mažėja. Yra šviesi žinia: daugiau kaip 60 proc. lietuvių mano, kad Vokietijos brigados dislokavimas prisideda prie Lietuvos saugumo, o nesutinka tik kas dešimtas. Visgi Atsparumo Rytų propagandai indeksas per trejus metus kiek pamažėjo: nuo 59,5 vertės 2023 m. iki 58,2 šiais. Tai statistiškai mažas pokytis – ir galbūt nereikšmingas, bet, kaip teigėme praėjusiais metais, gyvenant įtemptais geopolitiniais laikais atsparumo negerėjimas savaime turėtų būti ženklas politiniam elitui. Ypač svarbu, jog pamažėjo gyventojų, manančių, kad Rusija kelia tiesioginį pavojų Baltijos šalims. Be to, nors tokių nuomonių apklausoje vis dar didelė dauguma (68 proc.), šiais metais pirmą kartą susiklostė situacija, kai tik pusė respondentų mano, kad Lietuva turi visomis įmanomomis priemonėmis padėti Ukrainai kovoje su Rusija. Ankstesniuose tyrimuose taip manančiųjų visada fiksuodavome absoliučias daugumas. Atitinkamai, nors Rusijos grėsmės suvokimas lieka patenkinamas, jis po truputį mažėja. Kitoms dviem Atsparumo Rytų propagandai indekso dalims (atsparumui ekonominiams ir politiniams naratyvams) stagnuojant, galutinis rezultatas vis dar tik patenkinamas, bet nerimo kelia.

⁴ M. J. Hetherington ir J. A. Husser. 2012. „How Trust Matters: The Changing Political Relevance of Political Trust“. *American Journal of Political Science* 56 (2): 312–325; M. Jastramskis. 2025. „Political Trust, Polarization and Support for Defense Spending in Lithuania“. Pranešimas konferencijoje *ECPR Joint Sessions of Workshops 2025*, gegužės 20–23 d., Karolio universitetas, Praha.

GS SC

GEOPOLITICS AND SECURITY STUDIES CENTER